

ข้อวิพากษ์ที่มาร์กซ์ใช้โจมตีระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

กลุ่มนักคิดที่เชื่อว่ามาร์กซ์วิพากษ์วิจารณ์โจมตีระบบเศรษฐกิจทุนนิยมส่วนใหญ่เห็นว่า ข้อวิพากษ์ในงานเขียนของมาร์กซ์ ไม่ว่าจะเป็นโดยนัยหรือโดยละเอียด ข้อวิพากษ์เหล่านี้ล้วนแต่เป็นข้อวิพากษ์ทางศีลธรรม และทัศนะทางศีลธรรมเหล่านี้เป็นรากฐานที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับระบบสังคมนิยม

เมื่อพิจารณางานเขียนของมาร์กซ์จะพบว่า มาร์กซ์ให้ความสนใจกับการวิพากษ์วิจารณ์ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมบนพื้นฐานของจริยศาสตร์เป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะมาร์กซ์เชื่อว่า ปัญหา และวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นในสังคม ล้วนมีสาเหตุมาจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเนื่องจากการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ ปัญหาเรื่องความแปลกแยก ปัญหาเรื่องการขูดรีด ฯลฯ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะหมดไปได้ก็ต่อเมื่อมีการปรับโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมเสียใหม่ เพื่อนำสังคมเข้าสู่ระบบที่สมบูรณ์แบบกว่า และมีระบบจริยธรรมที่ดีกว่า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะพัฒนาเป็นลำดับขึ้นจากระบบทุนนิยมไปสู่ระบบสังคมนิยม และจากสังคมนิยมไปสู่ระบบคอมมิวนิสต์ อันเป็นระบบที่สมบูรณ์ที่สุดที่มนุษย์จะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ซึ่ง จี. เอ. โคเฮน (G.A. Cohen) กล่าวสนับสนุนความคิดดังกล่าวนี้ว่า มาร์กซ์ประนามระบบทุนนิยมว่าเป็นระบบที่ไม่ยุติธรรม นอกจากนี้ ข้อวิพากษ์ทางศีลธรรมยังเป็นปัจจัยหลักในทฤษฎีของมาร์กซ์อีกด้วย (Nielsen, 1988: 213)

เดวิด มิลเลอร์ (David Miller) กล่าวสนับสนุนแนวความคิดดังกล่าวว่า เมื่อไม่มีข้อพิสูจน์ทางวัตถุนิยมที่มีเหตุผลพอที่จะสรุปว่า ทำไมคนส่วนใหญ่เลือกที่จะมุ่ง ไปสู่ระบบคอมมิวนิสต์ คำตอบที่มีเหตุผลเพียงคำตอบเดียวของการมุ่ง ไปสู่ระบบคอมมิวนิสต์ของคนเหล่านี้ก็คือ พวกเขาเชื่อมั่นในศีลธรรมที่ดีของระบบคอมมิวนิสต์นั่นเอง (Miller, 1989: 202)

ข้อวิพากษ์ทางศีลธรรมที่มาร์กซ์ใช้โจมตีระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่สำคัญ พอแบ่งได้เป็นสองประเด็นหลัก คือ ข้อวิพากษ์เรื่องความแปลกแยก (Alienation) และข้อวิพากษ์เรื่องการขูดรีด (Exploitation)

ข้อวิพากษ์เรื่องความแปลกแยก

ความแปลกแยก หมายถึง สภาวะซึ่งบุคคลรู้สึกถูกแยกออกจากบางส่วนของเขาเอง ความแปลกแยก ซึ่งมาร์กซมักกล่าวถึงก็คือ การที่มนุษย์มีประสบการณ์ต่อตัวเอง ต่อกิจกรรม ต่อผลผลิต และต่อผู้อื่น ในลักษณะที่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่แปลกแยกจากตัวเขาเป็นอำนาจอิสระที่แยกออกจากตัวเขาทำให้เขากลายเป็นคนที่ไร้อำนาจ และที่สำคัญก็คือ ทำให้เขาไม่สามารถพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่เพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้

ในระบบทุนนิยม แม้ว่าคนงานจะเป็นผู้ผลิตแต่ผลผลิตเหล่านี้กลับไม่อยู่ในอำนาจการครอบครองของเขา เขาจึงมีความสัมพันธ์ที่แปลกแยกกับผลผลิตของเขา มาร์กซกล่าวว่า ผู้ใช้แรงงานจะมีความสัมพันธ์ที่แปลกแยกกับผลผลิตของเขาได้อย่างไร ถ้าเขาไม่ได้แปลกแยกจากตนเองในกิจกรรมของการผลิตเพราะผลผลิตเป็นผลของกิจกรรมการผลิต ดังนั้น ผลผลิตที่แปลกแยกจึงเป็นผลของกิจกรรมที่แปลกแยก ซึ่งกิจกรรมการผลิตที่แปลกแยกนี้ ผู้ผลิตไม่ได้พัฒนาศักยภาพของตัวเอง งานไม่ได้ยืนยันสมรรถภาพของตัวเองเลย เขาทำการผลิตเพียงเพื่อสนองความต้องการทางร่างกายเพียงอย่างเดียวทำให้มนุษย์ไม่ต่างอะไรจากสัตว์ กิจกรรมการผลิตที่แปลกแยกจึงก่อให้เกิดสภาวะที่มนุษย์รู้สึกแปลกแยกจากธรรมชาติของตัวเองและในที่สุดก็ส่งผลให้เขารู้สึกแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์เป็นผลโดยตรงของความแปลกแยกจากผลผลิตของแรงงาน ความแปลกแยกจากกิจกรรมการผลิต และความแปลกแยกจากเผ่าพันธุ์ จะเห็นได้ว่าความแปลกแยกที่เกิดขึ้นโดยตรงจากสภาพสังคมที่ใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนี้แล้วแต่มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน และแม้ว่ามาร์กซจะไม่ได้ให้ความหมายของความแปลกแยกไว้โดยเฉพาะ แต่เขาก็ได้แบ่งประเภทของความแปลกแยกพร้อมกับอธิบายถึงความหมายของความแปลกแยกแต่ละประเภทไว้ดังนี้ คือ

ความแปลกแยกจากผลผลิต

ผลผลิต คือ แรงงานที่ปรากฏเป็นรูปร่างอันเป็นการแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมของผู้ทำการผลิตเพื่อยืนยันถึงความมีอยู่ของตัวผู้ผลิต แต่ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแทนที่ผลผลิตเหล่านี้จะยืนยันถึงความมีอยู่ของผู้ผลิต มันกลับกลายเป็นความสูญเสียของเขา ผลผลิตกลับเป็นอิสระจากเขาไม่อยู่ในอำนาจของเขาอีกต่อไป

"ยิ่งคนงานผลิตมากเท่าไร เขาก็ยิ่งบริโภคน้อยลงเท่านั้น
 ค่าที่เขาสร้างยิ่งมากเท่าไร เขาก็ยิ่งลดค่าของตนลงไปเท่านั้น
 ผลผลิตยิ่งเป็นรูปเป็นร่างมากเท่าไร เขาก็ยิ่งฉีกรูปฉีกร่างมากเท่านั้น
 ผลผลิตยิ่งเจริญมากเท่าไร เขาก็ยิ่งปาเถื่อนลงเท่านั้น" (McLellen, 1977: 79)

และแทนที่ผู้ผลิตจะเป็นนายโดยที่ผลผลิตทำหน้าที่รับใช้ผู้ผลิต แต่ในระบบนี้ผู้ผลิตกลับตกเป็นทาสของผลผลิต
 ผลผลิตสามารถอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง มีอำนาจโดยตัวของมันเอง ทำให้ชีวิตของผู้ผลิตขาดลักษณะความ
 เป็นมนุษย์มากขึ้นทุกที ในขณะที่ผลผลิตของเขากลับมีลักษณะที่มีชีวิต มีอำนาจอิสระจากผู้ผลิตโดยที่ผู้ผลิต
 ไม่สามารถควบคุมได้ ชีวิตที่ผู้ผลิตให้แก่ผลผลิตกลับเป็นอำนาจที่มาแย้งผู้ผลิตเอง

"เมื่อคนงานทุ่มเทชีวิตของเขาไปในวัตถุ ชีวิตก็ไม่เป็น
 ของเขากอีกต่อไป แต่เป็นของวัตถุนั้น กิจกรรมยิ่งยิ่งใหญ่เท่าไร
 เขาก็ยิ่งจนลงเท่านั้น" (McLellen, 1977: 79)

ทั้งนี้เพราะ ในระบบทุนนิยมผลผลิตที่ได้จากการผลิตไม่ได้เป็นของคนงานผู้ผลิต หรือผู้ใช้แรงงาน แล้วผล
 ผลิตที่ได้นี้เป็นของใคร

แน่นอนที่สุดว่า ผลผลิตดังกล่าวจะต้องเป็นของคนอื่นที่ไม่ใช่ผู้ใช้แรงงาน แล้วคน ๆ นั้นคือใคร
 ในระบบทุนนิยมนี้ ผลผลิตจะตกเป็นของเจ้าของปัจจัยการผลิตภายใต้ความสัมพันธ์เรื่อง " กรรมสิทธิ์ใน
 ทรัพย์สินส่วนตัว " ดังนั้น ผู้ที่เป็นเจ้าของผลผลิตแต่ไม่ใช่ผู้ผลิตในที่นี้ คือ นายทุนผู้ครอบครองปัจจัยการ
 ผลิตนั่นเอง เมื่อผู้ผลิตไม่ได้เป็นเจ้าของผลผลิต ผลผลิตก็ไม่ได้ยืนยันความมั่งคั่งของเขาทำให้เขารู้สึก
 สูญเสียไร้อำนาจ เขาจึงรู้สึกแปลกแยกจากผลผลิตของเขา

ความแปลกแยกจากกิจกรรมการผลิตหรือแรงงาน

การใช้แรงงานในกิจกรรมการผลิตเป็นการแสดงออกถึงสมรรถภาพ และศักยภาพของมนุษย์
 กิจกรรมการผลิตนี้จะดำเนินไปอย่างเสรี จับพลันและมีเป้าหมาย แต่ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป้าหมาย
 ของกิจกรรมการผลิตได้เปลี่ยนไป กิจกรรมการผลิตไม่ได้เป็นจุดหมายในตัวเองอีกต่อไป แต่กลายเป็น
 เพียงหนทางเพื่อนำไปสู่จุดหมายอื่นนอกเหนือจากการผลิตเอง ความแปลกแยกจากกิจกรรมการผลิตจึง

เกิดขึ้น ในระบบทุนนิยมกิจกรรมการผลิตไม่ได้ยืนยันสมรรถภาพของผู้ผลิต ตรงกันข้ามมันกลับปฏิเสธตัวเขาเพราะงานไม่ใช่ของเขา และไม่ได้ช่วยทำให้เขารู้สึกพึงพอใจกับงานที่ทำอยู่ งานเป็นของคนอื่นที่ทรมาณเขาทั้งร่างกายและจิตใจทำให้เขารู้สึกเป็นทุกข์ในขณะที่ต้องทำงาน นั่นคือ

"แรงงานเป็นสิ่งนอกตัวของผู้ใช้แรงงาน กล่าวคือ มันไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของเขา คนงานไม่ได้ยืนยันตัวเขาเองในงานของเขา มันกลับปฏิเสธตัวเขา เขาจึงรู้สึกเป็นทุกข์ไม่เป็นสุข ไม่ได้พัฒนาหลังร่างกายและจิตใจอย่างเสรี...งานของเขาไม่ได้เกิดจากความสมัครใจ แต่เกิดจากการบังคับ มันจึงเป็นแรงงานบังคับมิได้ทำเพื่อสนองความต้องการ แต่เป็นเพียงหนทางในการสนองความต้องการอื่น ๆ" (McLellen, 1977: 80)

และถ้าความสัมพันธ์ของผู้ผลิตที่มีต่อกิจกรรมของตนเองนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นอิสระ เขาก็จะมีความสัมพันธ์ต่อกิจกรรมในลักษณะที่เป็นกิจกรรมที่ผูกมัด ครอบงำ และบังคับ เขาก็จะไม่มีความสุขในงานที่เขาทำและรู้สึกแปลกแยกกับงานอยู่ตลอดเวลา ผู้ผลิตที่อยู่ในภาวะแปลกแยกนี้จะพบว่าชีวิตไร้ความหมายเต็มไปด้วยการบีบบังคับ งานที่ทำก็เป็นงานที่บีบบังคับ มันไม่ได้สนองความต้องการของแรงงานเลย งานเป็นแค่เพียงเครื่องมือที่สนองความต้องการของคนอื่น

ความแปลกแยกจากกิจกรรมการผลิตนี้จะดำเนินไปในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ จุดหมายเดียวของกิจกรรมการผลิตในระบบนี้ คือ เงิน เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีพของคนงาน เมื่องานเป็นเพียงกิจกรรมที่สนองความต้องการเพียงเพื่อให้ร่างกายยังชีพอยู่ได้ คนงานเหล่านี้จึงทำงานภายใต้เงื่อนไขของค่าจ้างแรงงานเพียงอย่างเดียว แรงงานกลายเป็นเพียงแรงงานรับจ้าง ความแปลกแยกของแรงงาน หรือความแปลกแยกจากกิจกรรมการผลิตนี้จะดำเนินไปจนถึงขั้นที่ว่า

"มนุษย์รู้สึกว่าเขทำงานได้อย่างเสรีในหน้าที่ของสัตว์ คือ กิน ต้ม สืบพันธุ์ หรืออย่างดีที่สุดก็ในเรื่อง การอยู่อาศัย และการตกแต่งร่างกาย ส่วนหน้าที่ของมนุษย์นั้น เขารู้สึกว่าเขาถูกทอนลงมาเป็นเพียงแค่สัตว์" (McLellen, 1977: 80-1)

ความแปลกแยกจากเผ่าพันธุ์

มนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่ว่า มนุษย์มีจิตสำนึกว่าตนเองเป็นปัจเจกชน และในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึกในความเป็นเผ่าพันธุ์ด้วย

"สัตว์เป็นสิ่งเดียวกับกิจกรรมของมัน มันไม่แยกตัวเองออกจากกิจกรรมของมัน สัตว์คือกิจกรรมของมันเอง แต่มนุษย์ทำให้กิจกรรมแห่งชีวิตของเขาเป็นวัตถุประสงค์และจิตสำนึกของเขา และเขาก็มีจิตสำนึกในกิจกรรมของชีวิต... จิตสำนึกในกิจกรรมของชีวิต เป็นสิ่งที่แยกมนุษย์ออกจากกิจกรรมของสัตว์ และทำให้มนุษย์มีความเป็นมนุษยชาติ" (McLellen, 1977: 82)

สัตว์จะทำการผลิตก็ต่อเมื่อมันมีความจำเป็นเฉพาะของร่างกายมาบังคับเท่านั้น ส่วนมนุษย์สามารถทำการผลิตได้อย่างเป็นอิสระ แม้ไม่มีความจำเป็นเฉพาะของร่างกายมาบังคับมนุษย์ก็สามารถทำการผลิตได้ และยังสามารถนำเอาธรรมชาติมาปรับปรุงให้เป็นไปตามความต้องการของตนได้อีกด้วย

ชีวิตแห่งเผ่าพันธุ์มนุษย์ เป็นชีวิตแห่งกิจกรรมการผลิตที่มีจิตสำนึก มีอิสระ มีเป้าหมาย และสามารถผลิตให้สอดคล้องกับกฎความงามไม่ใช่กิจกรรมที่เป็นเพียงแค่กิจกรรมที่สนองความต้องการ หรือความจำเป็นในการรักษาร่างกายให้อยู่รอดเท่านั้น แต่เป็นรูปแบบของชีวิตที่แสดงลักษณะทั้งหมดของเผ่าพันธุ์ กิจกรรมการผลิตจึงเป็นการแสดงออกถึงความต้องการในการรับใช้สังคมมนุษย์

ความแปลกแยกจากชีวิตแห่งมนุษยชาติที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นการลดระดับกิจกรรมการผลิตที่เต็มไปด้วยจิตสำนึก เป็นอิสระ มีเป้าหมาย ให้เป็นเพียงกิจกรรมที่สนองความต้องการของร่างกายของปัจเจกชนเพื่อความอยู่รอดทำให้ชีวิตมนุษย์ในระบบทุนนิยมนี้ไม่ต่างอะไรไปจากสัตว์ และที่สำคัญ มันทำให้เขาไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อเข้าถึงธรรมชาติของมนุษย์ได้ ชีวิตปัจเจกชนของเขาจึงแยกออกจากชีวิตแห่งเผ่าพันธุ์โดยสิ้นเชิง

ความแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์

ความแปลกแยกของมนุษย์ที่มีต่อกันในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เริ่มขึ้นจากการที่ผลผลิตที่แปลกแยก

ไม่ได้เป็นผู้ผลิต แต่กลับเป็นของคนอื่นซึ่งแปลกแยกจากผู้ผลิต นั่นก็คือ นายทุน ผู้ผลิตจะรู้สึกว่าการผลิตเป็นกิจกรรมที่ผูกมัด บังคับเขา ทำให้เขาตกอยู่ภายใต้อำนาจของนายทุน และต้องสูญเสียผลผลิตของเขาให้แก่นายทุน ในขณะที่นายทุนก็มองว่า คนงานทำให้เขาต้องสูญเสียทุนส่วนหนึ่งไปเพื่อเป็นค่าจ้างแรงงานให้แก่คนงานเหล่านี้ ความสัมพันธ์ที่ทั้งสองฝ่ายมีต่อกัน จึงเป็นความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนรากฐานแห่งความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้มนุษย์จำเป็นต้องอาศัยผลผลิตเป็นสื่อกลาง ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันที่มนุษย์ต่อมนุษย์ แต่ในระบบทุนนิยมความสัมพันธ์ดังกล่าวกลับกลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ เพราะเหตุว่าผลผลิตในระบบทุนนิยมไม่ใช่ผลผลิตเพื่อสังคม ไม่ได้เป็นผลผลิตของกิจกรรมการผลิตแห่งเผ่าพันธุ์ แต่เป็นผลผลิตเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

"ผลของการผลิตของฉันมีลักษณะเช่นนั้น มีความเกี่ยวข้องกับ
โดยตรงน้อยมากกับคุณ เช่นเดียวกับกับที่ผลผลิตของคุณมี
ความเกี่ยวข้องกับฉันน้อยมาก นั่นคือ ผลผลิตของเรา ไม่ได้
เป็นผลผลิตของมนุษย์ เพื่อมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ และไม่ใช่
ผลผลิตเพื่อสังคม... ผลผลิตของเราทั้งคู่ ไม่มีความหมายใด ๆ
ต่อเรา ในลักษณะของความเป็นมนุษย์เลย" (Easton and Guddat ed, 1967: 278)

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ถูกทำลายลงทำให้มนุษย์มีความสัมพันธ์กันในลักษณะ

"คุณไม่มีความสัมพันธ์ต่อผลผลิตของฉัน ในฐานะมนุษย์
เพราะเหตุว่า ฉันเองก็ไม่มีความสัมพันธ์ฉันต่อมนุษย์
ต่อผลผลิตนี้" (Easton and Guddat ed, 1967: 279)

ภาษาเดียวที่มนุษย์ใช้ในการติดต่อกัน คือ ภาษาของความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ

"ในความสัมพันธ์ของผลผลิตของเรากับคนอื่น ๆ ได้สร้างภาษา
ซึ่งเป็นภาษาเดียวที่มนุษย์เราสามารถเข้าใจ และใช้ติดต่อกับ
คนอื่น ๆ เราจะไม่สามารถเข้าใจภาษาของมนุษย์ และมันก็

“ไม่มีผลอะไรต่อเราในการสื่อสารกัน” (Easton and Guddat ed, 1967: 280)

เมื่อภาษาของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ได้รับการปฏิเสธ มนุษย์ก็เผชิญหน้ากับผู้อื่น ในฐานะของสิ่ง
แปลกแยกต่อกัน

สาเหตุของความแปลกแยกในทางเศรษฐกิจระบบทุนนิยม

เมื่อพิจารณาความเกี่ยวเนื่องกันของความแปลกแยก จะพบว่าความสัมพันธ์ของความแปลกแยก
ทั้งสี่รูปแบบมีความเกี่ยวเนื่องกันดังนี้คือ ในระบบทุนนิยม แรงงานเป็นผู้ผลิตทุน แต่เขาไม่ได้เป็นนายของ
ทุนเลย เขากลับตกเป็นทาสของทุนตลอด ทุนซึ่งคือผลผลิตของแรงงานกลับมามีอำนาจบังคับแรงงาน นี้
คือ การที่มนุษย์ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยผลผลิตของตนเอง ถูกผลผลิตของตัวเองบีบบังคับให้ตก
เป็นทาส เมื่อผลผลิตของมนุษย์กลายเป็นลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ และเผชิญหน้ากับมนุษย์ในฐานะที่เป็น
ปรปักษ์กับมนุษย์ ย่อมหมายความว่า ขณะที่ทำการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตเหล่านี้ มนุษย์กำลังทำสิ่งที่ลดคุณค่า
ความเป็นมนุษย์ของเขาด้วย เพราะผลผลิตเป็นผลรวมของการทำงานของแรงงาน เมื่อผลผลิตคือสิ่งลด
คุณค่าความเป็นมนุษย์ แรงงานที่ใช้ไปในการทำการผลิตก็ย่อมเป็นสิ่งที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ด้วยเช่นกัน

ภายใต้ระบบกรรมสิทธิ์ที่คนกลุ่มน้อยผูกขาดการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต นอกจากผลผลิตที่
ได้จะไม่ตกเป็นของแรงงานแล้ว งาน ยังไม่เป็นของเขอีกด้วย กล่าวคือ ภายใต้ระบบนี้คนงานไม่ได้
ทำงานให้ตัวเอง เขาต้องทำงานให้คนอื่น งานจึงกลายเป็นเพียงสิ่งที่ต้องทำเพื่อให้มีกิน และมีชีวิตอยู่
แรงงานเป็นเพียงวิธีการ เพื่อใช้หาปัจจัยในการดำรงชีพเท่านั้นเมื่อแรงงานของมนุษย์เป็นสิ่งลดคุณค่า
ความเป็นมนุษย์ก็เท่ากับว่าคุณลักษณะสำคัญของความเป็นมนุษย์กลับเผชิญหน้ากับมนุษย์ในฐานะศัตรู ความ
เป็นมนุษย์คือการใช้แรงงานในการผลิตอย่างมีจิตสำนึก มีเสรีภาพ และมีความสามารถ เมื่อแรงงาน
กลายเป็นศัตรูของมนุษย์ ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ และไม่ใช้ของมนุษย์ มนุษย์ก็ขาดจุดหมายในการผลิต
ไม่สามารถผลิตได้อย่างเสรี ไม่สามารถแสดงความเป็นมนุษย์ออกมาได้จากการใช้แรงงาน ก็เท่ากับว่า
มวลมนุษย์สูญเสียความเป็นมนุษย์และไม่ตระหนักถึงความเป็นเผ่าพันธุ์มนุษย์ หน้าซ้ายยังส่งผลให้ความ
สัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ถูกกระทบไปด้วย เขาจะไม่มองผู้อื่นในฐานะเพื่อนมนุษย์อีกต่อไป แต่เขาจะเห็น
มนุษย์ผู้อื่นเป็นสิ่งที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเขา มนุษย์ผู้อื่นจึงอยู่ในฐานะที่เป็นปรปักษ์กับเขาตลอด
เวลา

เมื่อพิจารณาถึงความแปลกแยกที่เกี่ยวข้องกันในรูปแบบต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า ความแปลกแยกของกิจกรรมการผลิตหรือความแปลกแยกของแรงงาน เป็นตัวแปรสำคัญที่นำไปสู่ความแปลกแยกในรูปแบบอื่น ๆ ดังนั้น เมื่อต้องการทำการสืบค้นถึงสาเหตุของความแปลกแยกในทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเริ่มจากคำถามที่ว่า อะไรเป็นสาเหตุแห่งกิจกรรมหรือแรงงานที่แปลกแยก

สาเหตุของกิจกรรมหรือแรงงานที่แปลกแยก

ในระบบทุนนิยมกิจกรรมการผลิตเป็นการผลิตเพื่อเป็นสินค้าซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในตลาด เมื่อมนุษย์มีแนวโน้มที่จะแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในตลาด การแบ่งแรงงานก็เกิดขึ้น แต่เดิมการแบ่งแรงงานอยู่ในรูปพื้น ๆ เนื่องจากรูปแบบการผลิตในตอนนั้นยังไม่พัฒนา ผู้คนมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ ด้วยการเพาะปลูกล่าสัตว์ นอกจากนี้ จุดประสงค์ของการแบ่งแรงงานแต่เดิมยังเป็นการทำให้ความแตกต่างของสมรรถภาพของมนุษย์มาช่วยเสริมซึ่งกันและกัน โดยการใช้การแลกเปลี่ยนผลผลิตเป็นสื่อในการแก้ไขจุดบกพร่องของแต่ละคนมี เมื่อมีมนุษย์เพิ่มขึ้น มีความต้องการเพิ่มขึ้น การผลิตก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ การแบ่งแรงงานก็ปรากฏชัดยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากในระบบทุนนิยม การแบ่งแรงงานเป็นการใช้ความสามารถในการผลิตของมนุษย์เพื่อช่วยในการเพิ่มผลผลิตอย่างมหาศาลเพื่อเพิ่มมูลค่าส่วนเกินและกำไรให้ได้มากที่สุด จุดประสงค์ของการแบ่งแรงงาน และการแลกเปลี่ยนภายในระบบทุนนิยมนี้ จึงไม่ได้เป็นไปเพื่อเสริมความบกพร่องในความสามารถของกันและกันระหว่างมนุษย์อีกต่อไป แต่กลายเป็นการผลิตและการแลกเปลี่ยนเพื่อมูลค่า การแลกเปลี่ยน เพื่อกำไรและสืบทอดกระบวนการสะสมทุน

มาร์กซกล่าวว่า การแบ่งแรงงานในระบบทุนนิยมเป็นบ่อเกิดของความแปลกแยกจากกระบวนการของกิจกรรมการผลิต และยังทำให้มนุษย์ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนเอง ทั้งนี้เพราะการแบ่งงานเป็นการแบ่งแยกเงื่อนไขของแรงงาน เครื่องมือ และวัตถุต่าง ๆ ดังนั้น จึงก่อให้เกิดการแบ่งทุนที่สะสมไว้ของผู้เป็นเจ้าของทั้งหลาย และการแบ่งระหว่างทุนกับแรงงาน การแบ่งระหว่างรูปแบบต่าง ๆ ของสมบัติ การแบ่งแรงงานเป็นการแยกระหว่างผู้ผลิต ปัจจัยการผลิต และผลผลิต การแบ่งแรงงานทำให้งานของมนุษย์เป็นอำนาจแปลกแยกที่มนุษย์ต้องเผชิญ แทนที่เขาจะเป็นผู้ควบคุมงานที่ทำ งานกลับทำให้เขาเป็นทาส เพราะทันทีที่แรงงานถูกแบ่ง มนุษย์แต่ละคนก็จะมีกิจกรรมเฉพาะแยกออกเป็นกิจกรรมที่บังคับเขา ทำให้เขาไม่มีทางเลือก เขาต้องทำ หากว่าเขาไม่ต้องการสูญเสียปัจจัยในการครองชีพ เมื่อการแบ่งงานแยกผู้ผลิตออกจากปัจจัยการผลิต และผลผลิตของเขาทำให้เกิดการถือกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งไว้เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัว ผู้ที่ถือกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตจะเป็นกลุ่มคนที่มี

อำนาจเหนือกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นผู้ที่ไม่มีทรัพย์สินอะไรเลยนอกจากพลังแรงงานของตน คนกลุ่มหลังนี้ไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยลำพัง เขาต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตของคนกลุ่มแรกเพื่อนำมาใช้ในการผลิต ดังนั้น คนงานที่ไม่มีปัจจัยการผลิตเหล่านี้จึงจำเป็นต้องขายพลังแรงงานของตนให้แก่นายทุนผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเพื่อนำไปใช้ทำการผลิต คนงานเหล่านี้ต้องยอมขายพลังความสามารถในการผลิตเพื่อแลกกับค่าจ้างอันน้อยนิดเพื่อความอยู่รอดของตน เป้าหมายของแรงงานรับจ้างนี้จึงอยู่ที่ค่าจ้างแรงงานเท่านั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์ทำการผลิตเพียงเพื่อเงินแทนที่จะเป็นการผลิตเพื่อแสดงออกซึ่งสมรรถภาพและธรรมชาติของมนุษย์ ชีวิตของแรงงานเหล่านี้จึงถูกลดค่าความเป็นมนุษย์ไปเป็นเพียงเฟืองเล็ก ๆ ตัวหนึ่งของชีวิตทางเศรษฐกิจ หรือเป็นเพียงชิ้นส่วนเล็ก ๆ ของกลไกการผลิตอันมหึมา แทนที่เขาจะเป็นผู้สร้าง ผู้ผลิต ผู้รับใช้สังคมมนุษย์ เขากลับเป็นแค่ส่วนหนึ่งของ เครื่องจักรที่นายทุนใช้ในการผลิต และยิ่งมีความมุ่งมั่นที่จะนำเอาวิทยาการใหม่ ๆ มาใช้ในการผลิตมากเท่าไร การแบ่งแรงงานก็ยิ่งซับซ้อนมากเท่านั้น ทำให้แรงงานกลายเป็นผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง กิจกรรมที่เขาทำเป็นกิจกรรมเฉพาะที่ซ้ำซากจำเจ เขากลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องจักรมากขึ้นทุกที ความเป็นมนุษย์ของเขาก็ลดน้อยลงและยิ่งการแบ่งแรงงานซับซ้อนมากเท่าไรความแปลกแยกของแรงงานก็ทวีความรุนแรงมากขึ้นเท่านั้น

การถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวเป็นสาเหตุหลักของแรงงานแปลกแยก ทั้งนี้เพราะภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว แรงงานจะถูกขายเป็นสินค้าอย่างหนึ่งทำให้เขารู้สึกไร้อำนาจ ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตการงานของเขา เขาไม่สามารถกำหนดเป้าหมาย ชั่วโงงการทำงาน สถานที่ หรือเงื่อนไขของการทำงาน เขาไม่มีสิทธิใด ๆ เลย หน้าที่ของแรงงานมีอย่างเดียวคือ คอยรับฟังคำสั่งและปฏิบัติตาม เพื่อเร่งเพิ่มประสิทธิภาพงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างเดียวของนายทุน ผู้ว่าจ้างคือ กำไร กรรมสิทธิ์ส่วนตัวในปัจจัยการผลิตนี้จึงเป็นตัวเหนี่ยวรั้งการผลิตและกีดกันการใช้พลังการผลิตที่มนุษย์สร้างสรรค์ไม่ให้ได้นำมาใช้เต็มตามกำลังการผลิตที่มีอยู่ในแรงงานเพราะแรงงานจะรู้สึกว่าถูกบีบบังคับให้ทำงานอยู่ตลอดเวลา งานไม่ได้สนองความต้องการของเขา แต่เป็นการสนองความต้องการของคนอื่น นั่นคือ ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต มนุษย์จึงถูกกดตันให้ทูลงอยู่กับงานที่เขาทำและไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้

สาเหตุของความแปลกแยกจากผลผลิต

ผลผลิตเป็นผลของกิจกรรมการผลิตที่แสดงออกซึ่งสมรรถภาพของมนุษย์ โดยที่ผลผลิตนั้นเป็นสิ่งที่ยืนยันความมีอยู่ของเจ้าของแรงงานที่ทำการผลิต แต่ในระบบทุนนิยม ผู้ผลิตกลับไม่สามารถแสดงออก

ซึ่งสมรรถภาพ ศักยภาพ และลักษณะเฉพาะของตนออกมาในรูปของผลผลิตได้ เพราะเมื่อกิจกรรมการผลิตในระบบนี้เป็นกิจกรรมที่แปลกแยก ผลผลิตที่ได้จากกิจกรรมการผลิตในระบบนี้ จึงเป็นผลผลิตที่แปลกแยกตามไปด้วย ผลผลิตที่แปลกแยก ก็คือ แรงงานการผลิตที่แปลกแยกสะสมนั่นเอง ถ้าหากไม่มีกิจกรรมการผลิตที่แปลกแยกก็จะไม่มีผลผลิตที่แปลกแยกเกิดขึ้น

นอกจากการแบ่งแรงงานในกระบวนการผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนในระบบทุนนิยม จะเป็นการแยกผู้ผลิตออกจากปัจจัยการผลิตแล้ว ภายใต้ความสัมพันธ์เรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว โดยเฉพาะเรื่องการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการดำเนินงานการผลิตยังส่งผลให้ผลผลิตที่ได้จากการผลิตถูกแยกออกจากตัวผู้ผลิตด้วย ในระบบทุนนิยม นายทุนผู้เป็นเจ้าของการผลิตกับคนงานผู้เป็นผู้ผลิต ต่างก็จะมีความสัมพันธ์กันในทางเศรษฐกิจในระบบตลาดในรูปของการจ้างแรงงาน โดยนายทุนผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตจะจ้างคนงานให้ทำการผลิตให้ด้วยค่าจ้างแรงงานในอัตราที่กำหนด ส่วนผลผลิตที่คนงานผลิตได้ก็จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของนายทุนผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต คนงานจึงรู้สึกแปลกแยกจากผลผลิตของตน

มนุษย์รู้สึกแปลกแยกจากผลผลิตของตนก็เพราะว่าผลผลิตนั้น ไม่ใช่ผลผลิตเพื่อสังคม ไม่ใช่ผลผลิตแห่งเผ่าพันธุ์มนุษย์ แต่เป็นเพียงผลผลิตเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลของนายทุนเท่านั้น ที่สำคัญคือ ผลผลิตดังกล่าวไม่ได้ยืนยันการมีอยู่ของแรงงานการผลิตของผู้ผลิต ไม่ได้เป็นของผู้ผลิต แต่กลับตกเป็นของคนอื่นแทน และในที่สุดผลผลิตที่แปลกแยกเหล่านี้ก็กลับมามีอำนาจเหนือและเป็นนายของผู้ผลิต

ในต้นฉบับเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา 1844 (Economic and Philosophical Manuscripts 1844) มาร์กซพูดถึงความแปลกแยกในทางเศรษฐกิจไว้ว่ารูปแบบที่สำคัญของผลผลิตที่แปลกแยกในทางเศรษฐกิจคือ ทรัพย์สินส่วนตัวและเงิน ทรัพย์สินส่วนตัวเป็นผลลัพธ์อันจำเป็นของแรงงานที่แปลกแยก เนื้อแท้ของทรัพย์สินส่วนตัว ก็คือ แรงงานแปลกแยกสะสมนั่นเอง ทั้งนี้เพราะแรงงานที่แปลกแยกเป็นเหตุที่ทำให้เกิดผลผลิตที่แปลกแยก ทรัพย์สินส่วนตัวจึงเป็นผลผลิตที่แปลกแยกของแรงงานที่แปลกแยกอีกที ซึ่งทรัพย์สินส่วนตัวนี้มีอยู่ด้วยกันสองรูปแบบ คือ ที่ดิน และทุน ทั้งที่ดินและทุนจะถูกแปรรูปมาใช้ในการดำเนินการค้าภายใต้การผลิต ระบบทุนนิยมในรูปของปัจจัยการผลิต ส่วนเงินก็เป็นผลผลิตของกิจกรรมแห่งการผลิตทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมอีกรูปแบบหนึ่ง

การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นเหตุแห่งผลผลิตที่แปลกแยกในลักษณะของการแยกผู้ผลิตออกจากผลผลิต กิจกรรมการผลิตที่แปลกแยกก็เป็นเหตุแห่งผลผลิตที่แปลกแยกด้วยเช่นกัน เพราะในกระบวนการผลิต เป้าหมายของการผลิตในระบบทุนนิยมอยู่ที่กำไรของนายทุน การผลิตรวมถึงการแลกเปลี่ยนจึงไม่ใช่เป็นการผลิตและการแลกเปลี่ยนเพื่อรับใช้สังคมมนุษย์อีกต่อไป อะไรที่ไม่มีกำไร ไม่มีมูลค่าในการแลกเปลี่ยน

เปลี่ยน นายทุนจะไม่ทำการผลิตอย่างเด็ดขาด ผลผลิตที่ได้จึงไม่เป็นผลผลิตที่แสดงถึงศักยภาพ และสมรรถภาพของผู้ผลิต ผลผลิตที่มนุษย์สร้างขึ้นกลับมาเป็นนายของผู้สร้าง ความเป็นมนุษย์ของผู้สร้างจึงถูกลดลงไปทุกที เขาต้องเผชิญหน้ากับผลผลิตของตัวเอง ในฐานะศัตรู เพราะถูกผลผลิตของตัวเองบังคับ และทำให้ตกเป็นทาส

ส่วนเงินก็เป็นผลผลิตของกิจกรรมการผลิตรูปแบบหนึ่ง โดยเป็นสิ่งที่เข้ามามีบทบาทเป็นสื่อของกิจกรรมการแลกเปลี่ยนผลผลิต นอกจากแบบวิธีการผลิตในระบบทุนนิยมจะทำให้เกิดกิจกรรมการผลิตและผลผลิตที่แปลกแยกแล้ว การแลกเปลี่ยนผลผลิตในระบบนี้ก็กลายเป็นกิจกรรมที่แปลกแยกตามไปด้วย เพราะเงิน ได้ทำให้กิจกรรมการแลกเปลี่ยนกลายเป็นกิจกรรมระหว่างวัตถุแทนที่จะเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ต้องการความช่วยเหลือและความบกร่องในความสามารถของกันและกัน การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างมนุษย์ในสังคมนี้ จึงเป็นกิจกรรมแห่งการแลกเปลี่ยนที่แปลกแยกจากตัวของมันเอง

สาเหตุของความแปลกแยกจากเผ่าพันธุ์

การครอบครองปัจจัยการผลิตบนพื้นฐานของการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว เป็นเหตุเบื้องต้นของความแปลกแยกจากเผ่าพันธุ์ ทั้งนี้เพราะภายใต้ระบบการแลกเปลี่ยนซื้อขายที่เอกชนมีสิทธิในการครอบครองปัจจัยการผลิต การแบ่งแยกชนชั้นก็เกิดขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการผลิตเปลี่ยนไปกลายเป็นการผลิตสินค้าเพื่อขายในตลาด คนงานไม่สามารถทำการผลิตตามความต้องการของตัวเองได้อีกต่อไป เขาต้องทำตามความต้องการของนายทุนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และภายใต้เงื่อนไขของสังคมที่แบ่งเป็นสองชนชั้นนี้เองที่ทำให้ศักยภาพของมนุษย์ในการมีความคิดที่เป็นอิสระและสร้างสรรค์หมดไป สภาพเศรษฐกิจบีบบังคับให้คนงานต้องทำการผลิต การผลิตในระบบทุนนิยมจึงเป็นการลดระดับกิจกรรมการผลิตที่เป็นอิสระ มีจิตสำนึก มีเป้าหมาย และสอดคล้องกับความงามลงเป็นเพียงกิจกรรมแห่งการผลิตสินค้าเพื่อขายเพื่อให้ได้เงินมาใช้ในการสนองความต้องการทางร่างกายเพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ไปวัน ๆ เท่านั้น กล่าวคือ คนงานผู้ผลิตถูกบังคับให้ทำการผลิตตามคำสั่งของนายทุนเพียงอย่างเดียว การผลิตจึงเป็นการผลิตที่มีจุดหมายเพียงแค่งเงินเพื่อใช้ในการดำรงชีพ ผลผลิตที่ได้ก็ไม่ได้แสดงถึงความเป็นมนุษย์แต่อย่างใด มนุษย์จึงรู้สึกแปลกแยกจากความเป็นมนุษย์ของเขาเอง ในกระบวนการผลิตสินค้านี้ตลอดเวลา

ยิ่งการผลิตในระบบทุนนิยมนำเครื่องมือ เครื่องจักรที่ทันสมัยมาใช้มากเท่าไร ค่าความเป็นมนุษย์ก็ลดลงไปเท่านั้น คือ ยิ่งนายทุนใช้เครื่องจักรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเพื่อขายในตลาด

และเพิ่มอัตราการชดเชยส่วนเกิน อันนำมาซึ่งกำไรแก่นายทุนมากเท่าไร ฐานะความเป็นมนุษย์ของคองงานก็ยิ่งตกต่ำลงมากเท่านั้น คองงานจะกลายเป็นเพียงชิ้นส่วนหนึ่งของเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตสินค้าเท่านั้น ทำให้คองงานตกเป็นทาสทั้งของนายทุน และเครื่องจักร ในเวลาเดียวกัน

เมื่อกิจกรรมการผลิตเป็นศัตรูกับมนุษย์ ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ ไม่ใช่ของมนุษย์ มนุษย์ก็ไม่สามารถบรรลุถึงจุดหมายที่แท้จริงในการผลิต มวลมนุษย์จึงสูญเสียความเป็นมนุษย์และไม่ตระหนักถึงความ เป็นเผ่าพันธุ์ของตนภายใต้การผลิตสินค้าของระบบทุนนิยม สภาวะความแปลกแยกจึงเกิดขึ้น

สาเหตุของความแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์

ความแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ เกี่ยวข้อง โดยตรงกับความแปลกแยกจากผลผลิต และความแปลกแยกจากเผ่าพันธุ์ เพราะความแปลกแยกของมนุษย์ที่มีต่อผลผลิตของตนเองนั้นจะปรากฏออกมาใน ภาควิถีปฏิบัติในความสัมพันธ์ระหว่างเขากับมนุษย์คนอื่น และเมื่อเขาเผชิญหน้าต่อตัวเอง ในฐานะของสิ่งแปลกแยกจากเผ่าพันธุ์มนุษย์ เขาก็เผชิญหน้ากับผู้อื่น ในฐานะสิ่งแปลกแยกเช่นกัน ดังนั้น สาเหตุของ ความแปลกแยกที่มนุษย์มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จึงมีสาเหตุพื้นฐานอันเดียวกันกับความแปลกแยกจากผลผลิต และความแปลกแยกจากเผ่าพันธุ์

ความแปลกแยกที่มนุษย์มีต่อกัน เกิดจากการผลิตที่แปลกแยกอันทำให้เกิดผลผลิตที่แปลกแยก ที่ผล ผลิตไม่ใช่ของผู้ผลิตแต่กลับตกเป็นของอีกคนซึ่งแปลกแยกจากผู้ผลิต นั่นคือ นายทุน คองงานต้องสูญเสีย ผลผลิตของเขา ส่วนนายทุนผู้ไม่ได้ผลิตกลับได้ครอบครองผลผลิตของคองงาน ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ตั้งอยู่ บนความขัดแย้งมาโดยตลอด คองงานมองนายทุนว่าเป็นความไม่มีอยู่ของเขาเพราะนายทุนแย่งเอาผลผลิต ซึ่งเป็นการแสดงออกอย่าง เป็นรูปธรรมของแรงงานของเขาไปจากเขา ส่วนนายทุนก็เช่นกัน เขามองคอง งานว่าเป็นความไม่มีอยู่ของเขาเพราะเขาต้องเสียทุนส่วนหนึ่ง ซึ่งยืนยันความมีอยู่ของเขาไปเป็นค่าจ้าง ให้คองงาน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ เรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว

สาเหตุความแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ก็ยิ่งมาจากการที่ระบบทุนนิยม มีเป้าหมายอยู่ที่การผลิต สินค้าเพื่อทำกำไรเพื่อสืบทอดกระบวนการสะสมทุน ทำให้นายทุนมองคองงานเป็นเพียงกลไกหนึ่งที่จะผลิต กำไรให้กับนายทุนอย่างมหาศาล ส่วนคองงานก็เห็นนายทุนเป็นเพียงแหล่งค่าจ้างแรงงานของเขา แรง จูงใจในการผลิตของทั้งคู่ไม่ได้เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของเพื่อนมนุษย์คนอื่น ต่างฝ่ายต่างมอง กันและกันเป็นวิถีที่นำไปสู่จุดหมายที่ตนต้องการ ไม่มีใครมองใครในฐานะมนุษย์ ไม่ใช่แต่คนที่มิสถานะคน ละชั้นชั้นกันเท่านั้นที่มิมีความสัมพันธ์ฉันท์มนุษย์ต่อกัน ถึงแม้จะเป็นคนชั้นชั้นเดียวกันต่างก็จะมองกันและกัน

เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของระบบการผลิตสินค้าเท่านั้น ค่าในฐานะมนุษย์ก็หมดไป ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ก็ถูกทำลายลง และยิ่งเทคโนโลยีในการผลิตเจริญล้ำหน้ามากเท่าไร การผูกขาดอำนาจทางชนชั้นก็สามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงมากเท่านั้น ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ก็ทวีเพิ่มมากขึ้นอย่างไม่รู้มีทางเลี้ยว มนุษย์จะแปลกแยกต่อกันอย่างสิ้นเชิง

การก่อรูปทางสังคมที่แปลกแยกในระบบทุนนิยม มีพื้นฐานอยู่บนระบบของชนชั้น โดยที่ชนชั้นนายทุนมีอำนาจเหนือชนชั้นแรงงานผู้ที่ต้องขายแรงงานตนเองเป็นสินค้าซึ่งแรงผลักดันของการมีอิทธิพล และมีอำนาจเหนืออื่น เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความต้องการที่จะสะสมทุนของชนชั้นนายทุน โดยการหากำไรจากการดำเนินงานผ่านความสัมพันธ์ทั้งหมดนี้จะดำเนินไป โดยอาศัยกลไกของระบบตลาดเป็นวิถีทางที่เอื้อให้การดำเนินงานทางเศรษฐกิจสามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จากการพิจารณาปัญหา ณ จุดนี้จะพบว่าแบบวิถีการผลิตเฉพาะของระบบทุนนิยมรวมกับการดำเนินงานของกลไกตลาด เป็นตัวก่อความสัมพันธ์ที่แปลกแยกให้เกิดขึ้นในสังคมทุนนิยม ซึ่งทำให้เราต้องยอมรับว่าความแปลกแยกที่เกิดขึ้นในที่นี้ ส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากการดำเนินงานของระบบตลาดด้วย อย่างที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ แต่ถ้าจะกล่าวสรุปว่าระบบตลาดเป็นตัวการที่ก่อรูปความสัมพันธ์ที่แปลกแยกในระบบทุนนิยม ดูเหมือนว่าเราไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะสรุปเช่นนั้น เพราะมันมีความเป็นไปได้ที่ล้าหลังเพียงแค่การดำเนินงานในระบบเศรษฐกิจโดยใช้ระบบตลาด โดยไม่มีแบบวิถีการผลิตเฉพาะของระบบทุนนิยมเข้ามาเป็นปัจจัยเสริมในการดำเนินงาน รูปแบบความสัมพันธ์ที่แปลกแยกอาจจะไม่เกิดขึ้นก็ได้

ระบบตลาดเป็นระบบของการผลิตสินค้าเพื่อขาย ส่วนการแลกเปลี่ยนซื้อขายในตลาดเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้ผลิตแต่ละคนที่มีต่อผลผลิตทั้งหมดของสังคม และยังเป็นการแสดงออกขั้นพื้นฐานของการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางสังคมโดยรวมอีกด้วย การแลกเปลี่ยนจึงเป็นกิจกรรมที่มนุษย์ต้องการเพื่อช่วยในการเสริมความบกพร่องของกันและกัน ดังนั้น จุดประสงค์และแรงจูงใจของการแลกเปลี่ยนระหว่างมนุษย์จึงมุ่งประเด็นความสนใจไปที่การพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม อันเป็นส่วนสำคัญในการช่วยสร้างสังคมมนุษย์ให้มีการพัฒนาและเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยอาศัยความสัมพันธ์ของการจัดการที่เป็นอิสระและเท่าเทียมกันของคนในระบบตลาด

แต่เมื่อระบบตลาดดำเนินงานควบคู่ไปกับแบบวิถีการผลิตของระบบทุนนิยม จุดประสงค์และแรงจูงใจของการแลกเปลี่ยนก็เปลี่ยนไปเป็นการแสวงหากำไรและการสะสมทุน ความสัมพันธ์เรื่องการเป็นเจ้าของทรัพย์สินส่วนตัวในปัจจุบันการผลิตและการแบ่งแยกชนชั้น และการขายแรงงานเป็นสินค้า ภายใต้อำนาจของระบบตลาดทำให้สังคมทุนนิยมก่อรูปความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่แปลกแยก ไม่ว่าจะเป็นการแปลกแยกจากกิจกรรมการผลิต จากผลผลิต จากเผ่าพันธุ์มนุษย์ และจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การแลกเปลี่ยน

จึงเป็นส่วนสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่แปลกแยกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในทางตรงกันข้าม ถ้าเราดำเนินงานทางเศรษฐกิจโดยใช้ระบบตลาดควบคู่ไปกับแบบวิถีการผลิตแบบอื่น ๆ ความแปลกแยกก็อาจไม่เกิดขึ้น เช่น การดำเนินงานโดยระบบตลาดภายใต้ความสัมพันธ์ที่ไม่อนุญาตให้บุคคลมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในปัจจัยการผลิต การแยกแรงงานออกจากปัจจัยการผลิต และการแยกแรงงานออกจากผลผลิตของตนก็ไม่เกิดขึ้น และถ้าไม่มีจุดมุ่งหมาย และแรงจูงใจของการแสวงหากำไร การสะสมทุนมาเสริม ความแปลกแยกก็จะไม่เกิดขึ้นทั้งนี้เพราะภายใต้ความสัมพันธ์เรื่องกรรมสิทธิ์ดังกล่าว คนงานไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากนายทุนอีกต่อไป การแบ่งแยกชนชั้น และการขายแรงงานเป็นสินค้าก็ไม่เกิดตามมา ความสัมพันธ์เรื่องกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตอาจอยู่ในรูปของการเป็นเจ้าของร่วมกันของคนงาน เมื่อเป็นเช่นนั้น คนงานก็สามารถแสดงสมรรถภาพ ศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ในงานที่ตนทำ งานเป็นกิจกรรมของเขาเองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเขา รับผิดชอบเขา ไม่ใช่รับใช้นายทุนอย่างในระบบทุนนิยม งานจึงไม่ได้เป็นกิจกรรมที่บีบบังคับ ทำให้เขารู้สึกเป็นทุกข์อีกต่อไป ส่วนผลผลิตที่ได้จากกิจกรรมการผลิตความสัมพันธ์ที่สังคมโดยรวมเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตนี้ก็ได้ เป็นผลผลิตที่รับใช้นายทุนแต่เป็นผลผลิตที่ยืนยันการมีอยู่ของแรงงานอย่างเป็นรูปธรรม คนงานจะมองผลผลิตของแรงงานของเขาด้วยความภาคภูมิใจในศักยภาพ สมรรถภาพความเป็นมนุษย์ของตน ผลผลิตดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมการผลิตที่เต็มไปด้วยจิตสำนึก มีอิสระ และมีเป้าหมายของมนุษย์ได้อย่างเต็มที่ เมื่องานที่เราทำเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความเป็นมนุษย์ มนุษย์ก็สามารถตระหนักถึงธรรมชาติที่แท้จริง และความ เป็นเผ่าพันธุ์ของเขา เมื่อผลผลิตของแรงงานเป็นสิ่งที่ยืนยันสมรรถภาพ และความสามารถของเขา มนุษย์ก็ไม่รู้สึกแปลกแยกจากผลผลิตของตน เมื่อมนุษย์ตระหนักถึงธรรมชาติความเป็นเผ่าพันธุ์ของตน เขาก็จะมีความสัมพันธ์ฉันท์มนุษย์ต่อมนุษย์ผู้อื่น และไม่รู้สึกแปลกหน้าจากเพื่อนมนุษย์อีกต่อไป

จะเห็นได้ว่าเมื่อแบบวิถีการผลิต หรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไปเป็นโครงสร้างที่ไม่มีการแยกปัจจัยการผลิต และผลผลิตออกจากผู้ผลิต ไม่มีการทำให้แรงงานต้องกลายเป็นแรงงานรับจ้าง ไม่มีการเกิดทรัพย์สินส่วนตัวในรูปของการสะสมทุนหรือปัจจัยการผลิต รวมไปถึงไม่มีความแตกต่างทางชนชั้นระหว่างกลุ่มคนในสังคม ทั้งหมดนี้จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซ้ำ ๆ ทำให้ความสัมพันธ์ในรูปของความแปลกแยกหมดไปได้ แม้ว่ารูปแบบของการดำเนินงานในระบบเศรษฐกิจนั้นยังคงเป็นรูปของการดำเนินงานของระบบตลาดก็ตาม ดังนั้น แม้ระบบตลาดจะเป็นกลไกที่เอื้อให้ความสัมพันธ์ที่แปลกแยกในระบบทุนนิยมปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น แต่ระบบตลาดก็ไม่ได้เป็นสาเหตุแห่งความแปลกแยกแต่อย่างใด

โดยสรุปแล้วสาเหตุของความแปลกแยกทั้งสี่รูปแบบที่มีความสัมพันธ์อันเกี่ยวเนื่อง และส่งผลต่อกันเป็นทอด ๆ ล้วนแล้วแต่เกิดจากแบบวิถีการผลิตที่มีลักษณะเฉพาะของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม อัน

ประกอบไปด้วยการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว โดยเฉพาะเรื่องการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การแบ่งชนชั้นของคนในสังคมออกเป็นสองชนชั้น การแสวงหากำไรเพื่อการสะสมทุน และการขายแรงงาน เป็นสินค้าร่วมกับการดำเนินงานของระบบตลาด ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความแปลกแยก แต่การที่ระบบตลาดเป็นส่วนหนึ่งของการเอื้อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แปลกแยกในระบบทุนนิยม นั้นไม่ได้หมายความว่า การดำเนินงานของระบบตลาดภายใต้แบบวิธีการผลิตในระบบอื่นก็จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แปลกแยกด้วยเช่นกัน

ข้อวิพากษ์เรื่องการขูดรีด

ในสังคมทาสโบราณ สิ่งที่ทำาสผลิตได้จะตกเป็นของนายทาส การขูดรีดของระบบศักดินาเป็นการขูดรีดที่ดำเนินไปอย่างเปิดเผย คือ พวกทาสทุกคนรู้ว่าเขาต้องทำงานเพื่อใคร พวกทาสเหล่านี้จะถูกบีบบังคับให้ทำงานเพื่อนายทาสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ว่าการขูดรีดของนายทุนในระบบทุนนิยมไม่ได้มีลักษณะเช่นนั้น ไม่มีกฎหมายใด ๆ บังคับให้คนงานทำงานให้แก่นายทุนและที่สำคัญไม่มีกฎหมายหรือจารีตใด ๆ เสนอแนวทางที่แน่นอนของการทำงานว่าใครควรจะได้เท่าไร แต่การที่คนงานขายพลังความสามารถในการทำงานของตนโดยขายให้แก่นายทุน แล้วคนงานกลับจนลง จนลง ในขณะที่นายทุนร่ำรวยมากขึ้นทุกทีทำให้มีข้อสงสัย เกิดว่าเกิดอะไรขึ้นในระบบทุนนิยมนี้

ในระบบทุนนิยมการผลิตเป็นการผลิตสินค้าเพื่อการแลกเปลี่ยน โดยนำออกขายในตลาดเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์โดยใช้แรงงานเป็นพื้นฐานสำคัญ การขูดรีดเกิดจากการที่คนงานซื้อสินค้าในตลาดตามเงื่อนไขที่เสียเปรียบนายทุนหรือแน่นอนในบางกรณีอาจเป็นเช่นนั้น แต่มูลเหตุที่แท้จริงของการขูดรีดในระบบทุนนิยมคืออะไร

การผลิตในระบบทุนนิยมจะดำเนินไปในลักษณะที่นายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตจะเป็นผู้ว่าจ้างแรงงานมาทำการผลิตให้ตน คนงานผู้ไม่มีปัจจัยการผลิตก็จะขายพลังแรงงานของตนเป็นสินค้าอย่างหนึ่งให้แก่นายทุน เพื่อใช้ในการผลิตซึ่งมูลค่าของพลังแรงงานจะถูกกำหนดโดยชั่วโมงการทำงานที่จำเป็นในสังคม ดังนั้น คนงานจะได้รับค่าจ้างตอบแทนของพลังแรงงานตามชั่วโมงการทำงานที่จำเป็นในสังคมที่ใช้ในการผลิตสินค้านั้นๆ เพื่อใช้เป็นปัจจัยในการครองชีพของคนงาน ซึ่งในตอนแรกความสัมพันธ์ระหว่างคนงานกับนายทุนดูเหมือนว่าจะ เป็นความสัมพันธ์ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันและยุติธรรม เพราะความสัมพันธ์ดังกล่าวอยู่ในรูปของการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันในตลาด ด้วยความสมัครใจของทั้งสอง

ฝ่าย กล่าวคือ เมื่อนายทุนต้องการพลังการผลิต โดยมาใช้ในการผลิตสินค้า เขาก็ซื้อพลังแรงงานของ คนงานมาใช้เป็นพลังการผลิตโดยจ่ายค่าจ้างให้กับคนงาน ตามชั่วโมงการทำงานที่จำเป็นในสังคมตามที่ ใช้เป็นมาตรฐานในการกำหนดค่าจ้างแรงงาน ส่วนคนงานก็เต็มใจขายพลังแรงงานของตนเป็นสินค้า อย่างหนึ่งให้แก่ นายทุนเพื่อแลกกับค่าจ้าง เพื่อนำไปใช้เป็นปัจจัยในการครองชีพความสัมพันธ์ระหว่างนาย ทุน กับคนงานจึงเป็นเสมือนความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายที่ต่างฝ่ายต่างมีอำนาจต่อรองในการซื้อขาย กันด้วยความสมัครใจปราศจากการใช้กำลังอำนาจเข้าบังคับซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ จึงดู เหมือนว่าดำเนินไปด้วยความยุติธรรมที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้รับประโยชน์ แต่ในความเป็นจริงแล้วปรากฏ การณ์เหล่านี้เป็นเพียงปรากฏการณ์ภายนอกที่ซ่อนเนื้อแท้ของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมไว้

มาร์กซเชื่อว่า ประเด็นสำคัญของการวิพากษ์ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมในแง่ศีลธรรมอีกประเด็น หนึ่ง ก็คือ เรื่องการขูดรีด เพราะการขูดรีดในระบบทุนนิยมเป็นการที่นายทุนริบเอามูลค่าส่วนเกินทั้งหมด ที่คนงานผลิตขึ้นมาไปเป็นประโยชน์ของตนเพียงฝ่ายเดียว โดยไม่ให้ประโยชน์แก่คนงานตามที่คนงาน สมควรจะได้รับ (non - reciprocal benefit)

พลังแรงงานเป็นสินค้าที่มีคุณสมบัติในการสร้างมูลค่าได้มากกว่ามูลค่าของตัวเอง ทำให้เกิด ส่วนต่างระหว่างมูลค่าทั้งหมดของสิ่งที่พลังแรงงานสร้างขึ้นกับมูลค่าของพลังแรงงาน ส่วนต่างนี้เรียกร ว่าเป็นมูลค่าส่วนเกิน ซึ่งในระบบเศรษฐกิจทุนนิมนั้น มูลค่าส่วนเกินทั้งหมดนี้จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของนาย ทุนแต่เพียงผู้เดียว ภายใต้พื้นฐานเรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว เมื่อนำส่วนเกินนี้ไปหักลบกับทุน ที่จ่ายไปทั้งหมดในการผลิตก็จะเป็น กำไรที่นายทุนได้รับ ส่วนคนงานจะได้ค่าจ้างตามชั่วโมงทำงาน เฉลี่ยปกติที่ใช้ทั่วไปในสังคมเพื่อใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีพเท่านั้น ซึ่งโดยทั่วไปคนงานอาจจะทำงาน เพียงครึ่งวันในการผลิตเขาก็มีรายได้เพียงพอสำหรับเป็นปัจจัยในการครองชีพเต็มวัน แต่ในระบบทุน นิยมคนงานกลับต้องทำงานในการผลิตเต็มวันเพียงเพื่อให้ได้รับ ค่าจ้างเท่าเดิม กล่าวคือ ถ้าคนงาน ทำงาน 6 ชั่วโมง เขาก็จะมีรายได้เพียงพอในการดำรงชีพใน 1 วัน แต่ในระบบทุนนิมนายทุนจะให้ คนงานทำงาน 12 ชั่วโมงโดยจ่ายค่าจ้างแค่ 6 ชั่วโมงเท่าเดิม ส่วนของพลังแรงงานที่ไม่ได้รับค่าจ้าง (unpaid labour) 6 ชั่วโมงที่เหลือจะตกเป็นของนายทุน และถึงแม้ว่านายทุนจะพัฒนาพลังการผลิตโดย การนำเครื่องจักรใหม่ ๆ มาใช้ในการผลิต เครื่องจักรนี้อาจทำให้คนงานมีผลผลิตได้เป็น 2 เท่าจากที่ เคยผลิตเดิม แต่คนงานกลับไม่ได้รับค่าจ้างเป็น 2 เท่า คนงานจะได้รับค่าจ้างที่เป็นปัจจัยในการ ครองชีพเท่านั้น ส่วนมูลค่าส่วนเกินทั้งหมดจะตกอยู่กับนายทุน ทำให้นายทุนมีทุนใช้ในการผลิตเพิ่มมากขึ้น และคงสภาพนายทุนต่อไป

การชดเชยในระบบทุนนิยม จึงเป็นรูปแบบเฉพาะของความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนและคนงาน คือนายทุนจ้างคนงานโดยซื้อพลังแรงงานจากคนงาน แต่ประโยชน์ที่นายทุนได้รับจากพลังแรงงานของคนงานนั้นมีมูลค่า มากกว่ามูลค่าพลังแรงงานที่นายทุนจ่ายไป การให้ประโยชน์ตอบแทนคนงานของนายทุนในรูปของค่าจ้าง พลังแรงงาน เป็นการให้ประโยชน์ตอบแทนที่ไม่เป็นธรรม โดยที่นายทุนจะเป็นฝ่ายได้เปรียบ ส่วนคนงานเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ค่าจ้างแรงงานสร้างทรัพย์สินอะไรให้แก่คนงานหรือไม่ ไม่เลย ค่าจ้างแรงงานนั้นกลับสร้างทุนซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของทรัพย์สินที่ชดเชยค่าจ้างแรงงานซึ่งไม่สามารถทำให้เพิ่มมากขึ้นได้ ยกเว้นในสภาวะของการเกิดค่าจ้างแรงงานเพื่อการชดเชย

ข้อถกเถียงเรื่องการชดเชยตั้งอยู่บนสมมติฐาน 2 ข้อ คือ

1. เรื่องของมูลค่าส่วนเกิน ซึ่งเป็นส่วนที่เกิดมาจากทุนอันเกิดจากการสร้างมูลค่าของคนงาน แต่คนงานกลับไม่ได้รับมูลค่าเป็นการตอบแทนเท่าที่ควรจะได้รับ

2. เป็นเรื่องของสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานของเขาเอง กล่าวคือบุคคลมีสิทธิในการครอบครองมูลค่าทั้งหมดของสิ่งที่แรงงานของเขาสร้างขึ้นมา หากบุคคลใดมาแย่งเอาแม้เพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของมูลค่าก็สามารถกล่าวได้ว่า บุคคลดังกล่าวได้กระทำต่อเจ้าของแรงงานอย่างไม่ยุติธรรม และดูเหมือนว่ามาร์กซจะยอมรับในสมมติฐานในข้อแรกอย่างชัดเจนในการประณามระบบเศรษฐกิจทุนนิยมในเรื่องความไม่ยุติธรรมของการชดเชย ส่วนสมมติฐานในข้อหลังนั้นยังคงเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันโดยทั่วไปว่ามาร์กซจะยอมรับสมมติฐานนี้หรือไม่

ในกระบวนการผลิตของระบบทุนนิยม นายทุนจะชดเชยตัวเองจากแรงงานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ขณะเดียวกันก็จ่ายค่าจ้างต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้เช่นกัน ทั้งนี้เพราะผลประโยชน์ของนายทุนก็คือการถูกชดเชยของแรงงาน คนงานจะได้รับปัจจัยในการครองชีพ แต่สำหรับนายทุนเขาจะได้รับแรงงานซึ่งเป็นกิจกรรมการผลิตของคนงาน อันเป็นพลังสร้างสรรค์โดยคนงานซึ่งเขาไม่ได้สร้างแค่เพียงเฉพาะเพื่อการบริโภคของเขาเท่านั้น แต่ยังคงให้แรงงานสะสมที่มีค่ามากกว่ามูลค่าเดิมที่มี ดังนั้น ในกระบวนการผลิตนี้ พลังแรงงานสะสมอันเป็นส่วนที่ไม่ได้รับค่าจ้าง จะเป็นมูลค่าส่วนเกินที่นายทุนชดเชย จากคนงานไปสร้างเป็นกำไรเพื่อใช้ในการคงสภาพเป็นนายทุน และสืบทอดกระบวนการสะสมทุนต่อไปอย่างไม่มีวันจบสิ้น

สาเหตุของการชดเชยในทางเศรษฐกิจระบบทุนนิยม

การชดเชยเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกได้จากความมั่งคั่งและอำนาจ

เพราะการชดเชยใน

ระบบทุนนิยม เป็นการริบเอามูลค่าส่วนเกินที่ได้จากพลังแรงงานในกระบวนการผลิตไปเป็นประโยชน์ของคนที่มีอำนาจเหนือกว่าเพียงกลุ่มเดียว คือ นายทุนนั่นเอง การที่นายทุนสามารถรวบรวมเอามูลค่าส่วนเกินทั้งหมดไปเป็นของตัวเองได้ ก็เพราะเขาผูกขาดการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และยังเป็นผู้ซื้อพลังแรงงานจากคนงานมาทำงานให้เขา ดังนั้น มูลเหตุเบื้องต้นของการขูดรีดคือ การมีสถาบันทรัพย์สินส่วนบุคคล อันเป็นสถาบันที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางการผลิต ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ของชนชั้นนำในสังคม

การแยกชนชั้นระหว่างผู้ที่มีทรัพย์สินและผู้ที่ไม่ มี ทำให้เกิดการแยกระหว่างผู้ผลิตกับปัจจัยการผลิต โดยมีคนงานเป็นผู้ผลิตและนายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต คนงานไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้หากไม่ทำการผลิต และเขาก็ไม่สามารถทำการผลิตได้หากไม่อาศัยเครื่องมือทำการผลิตหรือปัจจัยการผลิตที่เป็นของนายทุน ดังนั้น เพื่อความอยู่รอด คนงานจึงต้องขายพลังแรงงานรับจ้างเจ้าของปัจจัยการผลิตทำการผลิต ด้วยเหตุนี้เจ้าของปัจจัยการผลิตจึงรู้สึกตนอยู่ เสมอว่าตนอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบและสามารถทำอะไรก็ได้ตามที่เขาต้องการ การอนุญาตให้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว โดยให้เอกชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตจึงก่อให้เกิดการเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ

แม้ว่าผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหรือนายทุนจะ ไม่ได้ใช้การบังคับโดยตรงต่อคนงานให้ทำงานให้เขาแต่ความสัมพันธ์ในลักษณะของการมีอำนาจเหนือกว่า ก็ยังคงแฝงอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นสองชนชั้น เพราะคนงานผู้ไม่มีปัจจัยการผลิตย่อม ไม่มีทางเลือก หากเขาต้องการมีชีวิตรอดเขาก็จำต้องก้มหัวรับใช้นายทุน โดยยอมรับค่าจ้างอันน้อยนิดที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีพเท่านั้น และที่สำคัญก็คือค่าจ้างอันน้อยนิดที่มันน้อยมากจนไม่มีวันที่จะทำให้คนงานเขยิบฐานะขึ้นมาเป็น เจ้าของปัจจัยการผลิตได้เลย ในแง่ระบบการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว จึงคลี่คลายตัวเองกลายเป็นการผูกขาดทางชนชั้น ทำให้เกิดการผูกขาดการขูดรีดไปด้วย

จุดประสงค์การผลิตของระบบทุนนิยมก็คือ การผลิตสินค้าเพื่อขาย โดยที่นายทุนมีจุดหมายอยู่ที่กำไรและการสะสมทุน ขุมทรัพย์ของกำไรที่สำคัญของนายทุนก็คือผลต่างของมูลค่าพลังแรงงานของคนงานกับมูลค่าที่คนงานผลิตออกมา ส่วนของมูลค่าที่คนงานผลิตออกมามากกว่ามูลค่าพลังแรงงาน ก็คือ มูลค่าส่วนเกิน ยิ่งนายทุนสามารถขูดรีดมูลค่าส่วนเกินนี้จากคนงานได้มากเท่าไร กำไรก็ตกเป็นของนายทุนมากเท่านั้น ดังนั้น กำไรของนายทุนก็คือ การถูกขูดรีดของคนงาน ส่วนการสะสมทุนนั้นคือ การนำเอาค่าส่วนเกินของนายทุนมาเพิ่มลงไปบนทุนที่มีอยู่แต่เดิม การลงทุนเพิ่มของนายทุนก็เพื่อหาส่วนเกินให้มากขึ้นเพื่อกำไรที่มากขึ้น เพื่อสืบทอดกระบวนการสะสมทุนนั่นเอง

ส่วนหนึ่งของการชุดรีดอันเป็นการเพิ่มมูลค่าส่วนเกินและกำไรให้แก่ขายทุน สามารถทำได้ โดยการลงทุนนำเครื่องจักรหรือเทคนิคสมัยใหม่มาใช้ในกระบวนการผลิต การใช้เครื่องมือทันสมัยเหล่านี้ ทำให้แรงงานใช้เวลาผลิตสินค้าที่จำเป็นสำหรับพลังแรงงานของเขา น้อยลง และมีเวลาผลิตค่าส่วนเกิน ให้ขายทุนเพิ่มมากขึ้น เมื่อเครื่องจักรทำให้แรงงานการผลิตสินค้าได้มากขึ้นในเวลาเท่าเดิม ค่าส่วนเกิน ที่ขายทุนจะได้รับก็สูงขึ้นไปด้วยส่งผลให้อัตราการชุดรีดเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้น จุดประสงค์ของการใช้ เครื่องมือ เครื่องจักรที่ทันสมัยจึงเป็นการทวีพลังการผลิต ที่ไม่เพียงแต่จะช่วยให้สินค้ามีราคาถูกลงอัน เป็นการลดต้นทุนการผลิต แต่ยังเป็นการช่วยให้ลดวัน เวลา และแรงงานส่วนหนึ่งของคนงานที่ทำงานเพื่อ ค่าตอบแทนสำหรับตัวเองให้สั้นลง แล้วกลับช่วยยึดส่วนของเวลาที่เขาไม่ได้ค่าตอบแทนแต่ก็จ่ายยอมทำ ให้ขายทุนให้เพิ่มมากขึ้น การพัฒนาพลังการผลิตจึงเป็นปัจจัยหลัก อีกประการของการผลิตมูลค่าส่วนเกิน และเพิ่มการชุดรีด

สรุปแล้วการชุดรีดในระบบทุนนิยม เกิดจากโครงสร้างพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะ เฉพาะของระบบทุนนิยม ได้แก่ การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคล การแบ่งแยกออกเป็นสองชนชั้นของ คนในสังคมการแสวงหากำไรเพื่อการสะสมทุน และการขายพลังแรงงานเป็นสินค้า

แต่ถ้าจะกล่าวว่าแบบวิถีการผลิตที่มีลักษณะ เฉพาะของระบบทุนนิยมตามทัศนะของมาร์กซ์ที่กล่าว มาข้างต้น เป็นตัวการที่ก่อรูปความสัมพันธ์อันแปลกแยกโดยไม่เกี่ยวข้องกับภาระงานของระบบตลาด แต่อย่างไรก็ตาม จะเป็นการกล่าวอ้างที่ไม่ถูกต้องนัก เมื่อการดำเนินงานในระบบทุนนิยมต้องอาศัยกลไก ตลาดเป็นปัจจัยสำคัญ เมื่อระบบเศรษฐกิจทุนนิยมก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แปลกแยก ความแปลกแยกใน ระบบนี้ส่วนหนึ่งก็ต้องเกี่ยวข้องกับระบบตลาดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เป้าหมายหลักของระบบทุนนิยม คือ การแสวงหากำไรเพื่อการสะสมทุน และสืบทอดกระบวนการ สะสมทุน เป้าหมายของการผลิตและการแลกเปลี่ยนในระบบนี้ จึงเป็นการผลิตและการแลกเปลี่ยน เพื่อมูลค่าการแลกเปลี่ยน โดยมีวัตถุประสงค์อยู่ที่ความต้องการในการเปลี่ยนรูปของทุนที่เป็นเงินไปเป็น สินค้า และตามมาด้วยการเปลี่ยนรูปของทุนที่เป็นสินค้าไปเป็นทุนที่เป็นเงินที่มากกว่า ตามกระบวนการ สะสมทุนอันต่อเนื่องของวงจร M-C-M ที่ต่อเนื่องไม่มีวันจบสิ้น ถ้าขายทุนผู้ลงทุนทำการผลิตสินค้าไม่ สามารถนำสินค้าที่ผลิตได้ออกขายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนรูปของทุนจากรูปหนึ่ง ไปสู่อีกรูปหนึ่งการหมุนเวียน ของทุนก็ไม่เกิดขึ้น วัฏจักรการผลิตใหม่ก็ไม่สามารถเริ่มได้อีกครั้ง กระบวนการ M-C-M ก็ไม่สามารถ ดำเนินไปได้แล้วระบบทุนนิยมจะคงอยู่ได้อย่างไรในกระบวนการดังกล่าว ระบบตลาดจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ขาดเสียมิได้ในระบบนี้ เมื่อระบบแลกเปลี่ยนในระบบตลาดในระบบทุนนิยม มีเป้าหมายของการแลกเปลี่ยนที่ต่างไปจากธรรมชาติของตัวเอง กิจกรรมการแลกเปลี่ยนนี้จึงกลายเป็นกิจกรรมที่แปลกแยก

นอกจากนี้ การชู้ตรีดในระบบทุนนิยม เกิดจากความล้มพันธ์ของการจ้างแรงงานระหว่างนายทุน กับคนงาน โดยที่พลังแรงงานมีคุณสมบัติพิเศษในการสร้างมูลค่าได้มากกว่ามูลค่าของตัวเอง ส่วนเกินที่ได้นี้เองที่เป็นที่มาของการชู้ตรีดของคุณ โดยนายทุนจะริบเอามูลค่าส่วนเกินทั้งหมดนี้ไปเป็นของตน ส่วนคนงานก็ได้เพียงแค่ว่าจ้างของพลังแรงงานเท่านั้นการชู้ตรีดดังกล่าวนี้แฝงอยู่ในกระบวนการ M-C-M ในช่วงของการเปลี่ยนรูปจากเงินที่ลงทุนทำการผลิตไปเป็นสินค้า การที่มูลค่าส่วนเกินจะอยู่ในรูปของกำไรของนายทุน เพื่อเป็นทุนใช้ในการทำการผลิตใหม่ครั้งต่อไป เพื่อสืบทอดกระบวนการสะสมทุนต่อไปได้ นั่นหมายความว่า สินค้าที่ผลิตได้ต้องขายออกไปได้ ระบบการแลกเปลี่ยนจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญของการเอื้อให้กำไรของนายทุนที่ได้จากการชู้ตรีดมูลค่าส่วนเกิน ปรากฏเป็นรูปร่างชัดเจนยิ่งขึ้น การแลกเปลี่ยนจึงเกี่ยวเนื่องกับการชู้ตรีดในระบบทุนนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม ถ้าการดำเนินงานในระบบตลาดไม่ได้ดำเนินควบคู่ไปกับ แบบวิถีการผลิตเฉพาะของระบบทุนนิยม ไม่ว่าจะเป็นการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว การแบ่งชนชั้น การสะสมทุนหรือการขายแรงงานเป็นสินค้า การชู้ตรีดก็อาจจะไม่เกิดขึ้น เช่น ในลักษณะที่รูปแบบทางเศรษฐกิจไม่มีการแยกปัจจัยการผลิต และผลผลิตออกจากผู้ผลิต โดยการไม่อนุญาตให้บุคคลมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวในปัจจัยการผลิต การแบ่งชนชั้นระหว่างผู้ที่มีทรัพย์สินและผู้ที่ไม่มทรัพย์สินก็ไม่เกิด ทุกคนในสังคมสามารถดำเนินงานการผลิตและการแลกเปลี่ยนได้อย่างเสรีเท่าเทียมกัน ไม่มีใครต้องตกอยู่ในอำนาจหรือการกดขี่ของใคร ไม่มีใครต้องขายแรงงานเป็นสินค้าเพื่อความอยู่รอดอีกต่อไป การเอาเปรียบทางเศรษฐกิจของผู้มีอำนาจเหนือกว่า ในรูปของการชู้ตรีดมูลค่าส่วนเกินจากแรงงานก็ไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ระบบตลาดไม่ได้เป็นมูลเหตุเบื้องต้นของการชู้ตรีดแต่อย่างใด ดังนั้นมันจึงมีความเป็นไปได้ที่การดำเนินงานทางเศรษฐกิจโดยใช้ระบบตลาด ภายใต้แบบวิถีการผลิตหรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจในรูปแบบอื่นจะไม่ก่อให้เกิดความล้มพันธ์ในรูปของการชู้ตรีด ดังเช่นที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม

แม้สาเหตุของความแปลกแยกทั้งสี่รูปแบบ รวมไปถึงการชู้ตรีดในระบบทุนนิยม โดยสรุปแล้วเกิดจากโครงสร้างพื้นฐานระบบเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมแต่ก็ยังมีคนจำนวนไม่น้อยที่กลับเชื่อว่า จริง ๆ แล้วต้นตอของปัญหาความแปลกแยกและการชู้ตรีดในระบบทุนนิยมตามข้อวิพากษ์ของมาร์กซนั้น เกิดจากการใช้ระบบตลาด การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวตามทัศนะของคนกลุ่มนี้สามารถทำได้ด้วยการยุติการใช้ระบบตลาดเพียงอย่างเดียวเท่านั้น อะไรเป็นพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าปัญหาความแปลกแยก และการชู้ตรีดเกิดจากการใช้ระบบตลาดหรือระบบการแลกเปลี่ยนของคนเหล่านี้

ดังที่ทราบกันดีว่า ความเป็นมนุษย์แสดงออกด้วยกิจกรรมของการผลิตซึ่งกิจกรรมการผลิตของมนุษย์นี้ จะเชื่อมมนุษย์กับมนุษย์คนอื่นกับความ เป็นเผ่าพันธุ์และเป็นสากล และการผลิตที่สอดคล้องกับลักษณะที่กล่าวมานี้ ต้องเกิดจากแรงจูงใจที่เต็มไปด้วยจิตสำนึกของกิจกรรมของมนุษย์ที่สามารถบรรลุถึงคุณค่าและสถานะของความเป็นมนุษย์ งานการผลิตจะต้องไม่เป็นแค่เพียงวิถีทางเพื่อนำไปสู่จุดหมายบางอย่าง แต่งานการผลิตจะต้องเป็นจุดหมายในตัวเอง นั่นหมายความว่างานดังกล่าวจะต้องเป็นการหลอมรวมแรงงาน กับ ความสุข (enjoyment) ในกิจกรรมการผลิตที่เป็นอิสระเข้าด้วยกัน (Moore, 1980: 19)

พื้นฐานความเชื่อของกลุ่มคนที่คิดว่า ปัญหาความแปลกแยกและการชู้ตริตในระบบทุนนิยม เกิดจากการใช้ระบบการแลกเปลี่ยน ก็คือ ความเข้าใจว่า แรงงาน และความสุขที่มีในแก่นแท้ของระบบเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยนจะไม่สามารถไปด้วยกันได้ ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจของผู้คนที่มาทำการแลกเปลี่ยนกัน ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับผลผลิตหรืองานกับผลผลิต ก็คือ ต้องการยังชีพ อันเป็นการหามาซึ่งรายได้และใช้ไปในการสนองความต้องการเพื่อประโยชน์ส่วนตัว งานของคนในระบบเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยนจึงไม่ใช่งานที่เป็นอิสระแต่เป็นแรงงานบังคับ ความแปลกแยกซึ่งแฝงไว้ด้วยการชู้ตริตในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่าง การมีอยู่ (existence) กับ สวรรค์ (essence) ของมนุษย์จึงมีอยู่ในระบบเศรษฐกิจที่มีการแลกเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นตามความเข้าใจของคนเหล่านี้ การประนามระบบการแลกเปลี่ยนในทางศีลธรรมว่า เป็นระบบของการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก เป็นระบบที่เห็นแก่ตัว นับว่าเป็นการยืนยันถึงความแปลกแยกและการชู้ตริตในระบบเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยนที่ชัดเจนที่สุด การยุติระบบเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยนจึงเป็นหนทางในการแก้ปัญหาที่ชัดที่สุด อย่างไรก็ตามการแยกแรงงานออกจากความสุข เกิดจากการใช้ระบบเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยนจริงหรือ

เมื่อพิจารณาถึงระบบเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยนและระบบทุนนิยมอย่างแท้จริงแล้วจะพบว่าระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีรูปแบบวิถีการผลิตที่มีลักษณะเฉพาะต่างหาก ที่เป็นสาเหตุที่แท้จริงของการแยกแรงงานออกจากความสุข เพราะไม่ว่าจะเป็นกรมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว การแบ่งออกเป็นสองชนชั้น การแสวงหากำไรเพื่อการสะสมทุนและการขายพลังแรงงานเป็นสินค้า ล้วนแต่เป็นเหตุแห่งปัญหาความแปลกแยกและการชู้ตริต (ดังที่กล่าวไปแล้ว) มาร์กซประณามระบบทุนนิยมในแง่ศีลธรรมโดยใช้ทฤษฎีธรรมชาติที่จำเป็นของมนุษย์เป็นเกณฑ์ในการประเมินสถาบันที่มีอยู่ในระบบ โดยการวิพากษ์วิจารณ์ของมาร์กซเริ่มจากธรรมชาติของมนุษย์ และก้าวไปสู่ขั้นที่ว่า ระเบียบสังคม (social order) ชนิดไหนที่เหมาะสมกับการทำให้การมีอยู่ของมนุษย์สอดคล้องกับธรรมชาติที่จำเป็นของเขา (man's essential

nature) (Moore, 1980: 12)

สถาบันที่มีอยู่ในระบบทุนนิยมไม่ว่าจะเป็นการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว โดยเฉพาะเรื่อง การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การแบ่งแยกเป็นสองชนชั้นและปัจจัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแสวงหากำไร การสะสมทุน หรือการพัฒนาพลังการผลิต ล้วนแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างการมีอยู่ของมนุษย์กับธรรมชาติที่จำเป็นของเขา กล่าวคือ การดำเนินงานทางเศรษฐกิจที่ดำเนินไปภายใต้การถือกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลในปัจจัยการผลิตในระบบทุนนิยม นอกจากจะเป็นเงื่อนไขของการแบ่งแยกชนชั้นในรูปแบบหนึ่งแล้ว การถือกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลนี้ ยังส่งผลต่อแรงจูงใจ และจุดหมายของการผลิตอันทำให้พฤติกรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป ความเป็นมนุษย์แสดงออกโดยกิจกรรมการผลิตซึ่งกิจกรรมการผลิตนี้จะเชื่อมความสัมพันธ์ของเขากับความเป็นเผ่าพันธุ์ ความเป็นสากล และกับมนุษย์คนอื่น เมื่อแรงจูงใจของมนุษย์ที่แต่เดิมนั้นเป็นแรงจูงใจที่เต็มไปด้วยจิตสำนึกแห่งกิจกรรมมนุษย์เพื่อบรรลุถึงคุณค่า และสถานะของตน แต่ภายใต้เงื่อนไขของการถือกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลในปัจจัยการผลิตและการแบ่งชนชั้น แรงจูงใจดังกล่าวก็เปลี่ยนไป แรงจูงใจของคนในระบบเศรษฐกิจที่มีแบบวิธีการผลิตที่มีลักษณะเฉพาะของระบบทุนนิยมนี้ ก็คือ ประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งสำหรับคนงานแล้วประโยชน์ส่วนตัวของเขาก็คือ ทหารายได้เพื่อการยังชีพ ส่วนสำหรับนายทุนประโยชน์ส่วนตัวที่นายทุนต้องการ คือ กำไรและการสะสมทุน เมื่อแรงจูงใจเปลี่ยนไปก็ส่งผลทำให้จุดหมายในการผลิตเปลี่ยนไปด้วย การผลิตไม่ได้เป็นการผลิตที่เป็นจุดหมายในตัวเอง แต่เป็นการผลิตเพื่อเงินซึ่งนำมนุษย์ไปสู่จุดหมายอื่น สำหรับคนงานแล้วเขาทำการผลิตเพื่อให้ได้เงินเพื่อเป็นรายได้ไปใช้สนองความต้องการเพื่อความอยู่รอด สภาพทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมที่บีบบังคับนี้ทำให้แรงงาน และความสุขในกิจกรรมการผลิตแยกออกจากกัน และยังทำให้กิจกรรมการผลิตไม่เป็นกิจกรรมที่เป็นอิสระ ดังนั้น ความเห็นแก่ตัว และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวจึงเป็นการยืนยันถึงความแปลกแยกและการขูดรีดในระบบที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยม

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอนจากการผลิตในระบบทุนนิยมนี้ เป็นตัววัดความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคมมนุษย์ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความแปลกแยกและการขูดรีดจึงต้องแก้ที่ระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตซึ่งก็คือ โครงสร้างทางเศรษฐกิจนั่นเอง เพราะโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจจะเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทุก ๆ ด้านของชีวิตเศรษฐกิจของสังคมไม่ว่าจะเป็นการผลิต การแจกจ่าย หรือแม้กระทั่งความสัมพันธ์ซึ่งแลกเปลี่ยนของคนในสังคม แต่ระบบตลาด หรือระบบการแลกเปลี่ยนไม่ได้มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ใด ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วเลย ระบบตลาดเป็นเพียงกลไกในการดำเนินงานของโครงสร้างโดยรวมของระบบเศรษฐกิจโดยที่ไม่มีจุดหมายใด ๆ ในตัวเองทั้งสิ้น การแลกเปลี่ยนเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่ซ่อนเนื้อแท้ของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมไว้

ในที่นี้ เราจะลองหันมาพิจารณาความเป็นไปได้ ในกรณีที่แบบวิธีการผลิต หรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนรูปจากระบบทุนนิยมไปเป็นแบบของระบบอื่น กล่าวคือ เราไม่ใช้แบบวิธีการผลิตที่มีลักษณะเฉพาะของระบบทุนนิยม อันได้แก่ การสะสมทุน การแบ่งออกเป็นสองชนชั้น การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว และการขายแรงงานเป็นสินค้าแต่ยังคงไว้ซึ่งวิถีทางในการดำเนินงานในลักษณะของการใช้ระบบตลาดอยู่ แล้วความแปลกแยกและการขูดรีดจะยังคงเกิดขึ้นในสังคมอีกหรือไม่

ตัวอย่างของแบบจำลองของแบบวิธีการผลิตแบบใหม่ที่จะเสนอในที่นี้คือ แบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจของทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาด (market socialism). แม้ว่าจะไม่มียุทธศาสตร์เศรษฐกิจที่ใช้การจัดการในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นจริง แต่ก็นับได้ว่าทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาดนี้เป็น โมเดล หรือแบบจำลองที่น่าสนใจในการนำมาพิจารณาประกอบในที่นี้เป็นอย่างยิ่ง

ลักษณะทั่วไปที่เรากำลังมองหาในทฤษฎีดังกล่าวก็คือ การรวมกันของแนวความคิดที่เป็นแบบวิถีของระบบสังคมนิยม กับ การใช้กลไกตลาดเพื่อการดำเนินงานทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เราจะใช้กลไกตลาดเป็นวิถีทางในการดำเนินงานภายใต้ความสัมพันธ์การเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยสังคมส่วนรวมในทุนการผลิต คือ แต่ละองค์กรในระบบเศรษฐกิจดำเนินการจัดการโดยแรงงานเอง โดยการยืมทุนจากสังคม แต่ละองค์กรนี้จะคงไว้ซึ่งรูปแบบของความเป็นประชาธิปไตยโดยคนงานที่มีส่วนในองค์กรนั้น ๆ จะเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิต วิธีการ รวมทั้งการตัดสินใจในการแจกจ่ายรายได้ภายในองค์กรร่วมกัน และทำการแข่งขันกับองค์กรอื่น ๆ ในตลาดอย่างเสรีอีกด้วย

การที่องค์กรดำเนินงานทางเศรษฐกิจโดยยืมทุนจากสังคมนั้น เขาจะยืมมาภายใต้อัตราดอกเบี้ยที่กำหนดและข้อจำกัดที่แน่นอน โดยผู้ดำเนินงานมีสิทธิ์ในการใช้ทุนที่เขายืมมา แต่ไม่มีสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของที่สมบูรณ์ นั่นหมายความว่า ทุนไม่สามารถถูกกระทำราวกับว่าเป็นรายได้หรือให้องค์กรอื่นกู้ได้ การเป็นเจ้าของในทฤษฎีสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาดนี้จึง ไม่ได้มีความหมายอย่างเดียวกับการเป็นเจ้าของของนายทุน เพราะสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของของบุคคลที่มีต่อทรัพย์สินส่วนรวมนั้นเป็นสิทธิ์ในการใช้ ครอบครอง ทำรายได้ และสิทธิ์ในส่วนแบ่งของกำไรที่ทำได้ แต่ไม่ใช่สิทธิ์ในการที่บุคคลจะยึดทุน หรือปัจจัยการผลิตเหล่านั้นไปเป็นทุนส่วนตัวได้

สังคมนิยมปรมาณุนิยมว่าเป็นระบบที่ไม่ยุติธรรมบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ค่าจ้างแรงงานที่เกี่ยวข้องกับการขูดรีดแรงงาน แต่ลักษณะของความเป็นสังคมของปัจจัยการผลิตหลัก ๆ และการแลกเปลี่ยนนำมาซึ่ง แบบวิธีการผลิตใหม่ที่ไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว และการถือสิทธิ์ในผลผลิตส่วนเกินของสังคมมาเป็นของส่วนตัวอีกต่อไป ดังนั้นในทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาดจึง เริ่มต้นที่การจัดแบบความสัมพันธ์ทางการผลิต เรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน โดยเฉพาะ

เรื่องปัจจัยการผลิตเสียใหม่ โดยให้ส่วนรวมเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว ก้าวที่ได้จากการดำเนินงานทางเศรษฐกิจจะถูกแจกจ่ายไปในทางหนึ่งให้แก่สังคม ส่วนที่เหลือก็เป็นส่วนแบ่งของสมาชิกในองค์กรนั้น ๆ ก้าวไม่ได้เป็นของผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวเหมือนในระบบทุนนิยม ปัญหา ก็คือ ความแตกต่างในเรื่องการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและรูปแบบทางสังคมที่เปลี่ยนไปจะสามารถเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ เรื่องค่าจ้างแรงงานที่เป็นการขูดรีดไปเป็นการไม่ขูดรีดได้จริงหรือ

โดยทั่วไปแล้ว การขูดรีดของบุคคล คือ การใช้บุคคลนั้นหรือมีความสัมพันธ์กับบุคคลนั้นไปในทางที่ไม่เป็นธรรม เพื่อประโยชน์ของอีกบุคคลหนึ่ง และเพื่อความเข้าใจว่า เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ตลาดสังคมนิยมจะสามารถสนองตอบบรรทัดฐานที่ไม่ขูดรีดได้หรือไม่ เราต้องทำการตีความบรรทัดฐานนั้น โดยระบุถึง เกณฑ์ของความเป็นธรรม ดังกล่าวว่าจะอะไรเป็นเกณฑ์ของความเป็นธรรมในทัศนะของชาวสังคมนิยมแบบดั้งเดิมเมื่อเขากล่าวว่า ระบบทุนนิยมเกี่ยวข้องกับการขูดรีด

หัวใจสำคัญของการขูดรีดภายใต้ระบบทุนนิยมอยู่ที่ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างผู้จ้างกับคนงาน โดยที่ผู้จ้างเป็นเจ้าของทุนสามารถได้รับประโยชน์จากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตอันเป็นทรัพย์สินที่มีค่าและหายาก ส่วนคนงานเป็นกลุ่มคนที่จะสามารถมีชีวิตอยู่ได้ด้วยการได้รับอนุญาตให้ใช้ทรัพย์สินจากคนกลุ่มแรกเท่านั้น โดยเขาจะได้เพียงค่าจ้างแรงงานเป็นสิ่งตอบแทน การได้รับประโยชน์หรือรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน อันเกิดจากการเป็นเจ้าของทุนส่วนบุคคลนี้เองที่ชาวสังคมนิยมถือ เป็นเกณฑ์ของความไม่เป็นธรรมและเป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่บ่งถึงการขูดรีด

การยุติความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่ขึ้นอยู่กับความเป็นเจ้าของทุนส่วนบุคคลนี้ เป็นส่วนหนึ่งของแนวความคิดของสังคมนิยม ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวจะนำไปสู่การยุติปัญหาของการขูดรีดได้ ทั้งนี้ เพราะถ้าเราสามารถจัดความสัมพันธ์เรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคลได้ ก็เท่ากับว่า เราได้กำจัดแรงจูงใจอันแรงกล้าที่ผลักดันให้เกิดความต้องการที่จะขูดรีดให้หมดไปจากสังคมได้เช่นกัน นอกจากนี้ ความเท่าเทียมกันของประโยชน์และรายได้ในที่นี้ ยังจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทางคุณภาพของความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมให้ตระหนักถึงลักษณะของความไม่สังคมมากยิ่งขึ้นอีกด้วย ดังนั้น ความแตกต่างในเรื่องความสัมพันธ์ทางการผลิตในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และรูปแบบทางสังคมที่เปลี่ยนไปนี้ จึงสามารถเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของการขูดรีดได้ แม้ระบบนั้นจะยังคงดำเนินงานด้วยการใช้ตลาดอยู่ก็ตาม

โดยสรุปแล้วความต้องการของคนงานและ การมีอำนาจในทรัพย์สินอันเป็นปัจจัยการผลิตของนายทุน ได้รวมกันสร้างความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การขูดรีด ในมุมมองเรื่องการขูดรีดในระบบทุนนิยมนี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า สังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาดสามารถหลีกเลี่ยงการขูดรีดอย่างเป็นระบบในลักษณะของทุนนิยมได้ เพราะในทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาดนี้ ทุนจะถูกดำเนินงานในลักษณะที่เป็น

ทรัพย์สินของสังคมที่จัดสรรให้แก่ผู้ดำเนินงานในตลาด ผลตอบแทนที่ได้จากการเข้าทุนนี้เป็นการเพิ่มทุนของสังคม ซึ่งแจกจ่ายไปตามเกณฑ์ของความเป็นธรรม ปัจจุบันสามารถถือสิทธิในทรัพย์สินโดยผ่านการจัดการในกิจกรรมการผลิต แต่ทรัพย์สินเหล่านั้นไม่สามารถเปลี่ยนไปเป็นรูปของทุนส่วนตัวได้

ระบบเศรษฐกิจที่ใช้ระบบตลาด ไม่ได้เป็นมูลเหตุที่มีลักษณะเฉพาะของการทุจริต หรือ ความแปลกแยก ปัญหาดังกล่าวขึ้นอยู่กับแนวทางที่ระบบตลาดถูกรวบเอาไว้ โดยเฉพาะในรูปของการเป็นเจ้าของ โดยสมบูรณ์ในทุน ดังนั้น มันจึงไม่มีปัญหาของความไม่สัมพันธ์กันของการพยายามจัดสร้างระบบเศรษฐกิจที่วางอยู่บนการดำเนินงานของระบบตลาดที่ปราศจากการทุจริตแต่อย่างใด

ความหวังสำคัญอีกประการหนึ่งของการเปลี่ยนรูปทางสังคมไปเป็นสังคมนิยมเกี่ยวข้องกับทัศนะเรื่อง การยุติความแปลกแยกที่เกิดขึ้นในสังคมนิยม มาร์กซเชื่อว่า แรงงานการผลิตที่สร้างสรรค์อย่างเป็นอิสระเป็นสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์ ชีวิตที่ดีของมนุษย์เราจึงเป็นชีวิตที่มีการพัฒนาทุก ๆ ด้าน ของพลังความสามารถของมนุษย์และความเป็นเผ่าพันธุ์อย่างสมบูรณ์

เมื่อพูดถึงความแปลกแยกของมนุษย์ สิ่งแรกที่เราคิดถึงก็คือความแปลกแยกของแรงงานอันเป็นการสูญเสียความสามารถในการควบคุมของผู้ผลิตที่มีต่อแรงงาน และผลผลิตของตน ในความหมายที่ แรงงานและผลผลิตของแรงงานเป็นไปเพื่อผู้อื่นดำเนินไปภายใต้การดูแล ควบคุม และสั่งการโดยบุคคลอื่น ปัญหานี้จะหมดไปก็ต่อเมื่อ ปัจจุบันนักในความเป็นของแรงงาน และผลผลิตของแรงงานตน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ ต้องการการจัดการโดยตัวของผู้ผลิตเองเพื่อสนองความต้องการของตนและมวลมนุษย์ ความสัมพันธ์นี้สอดคล้องกับการหมดไปของการจ้างแรงงาน ในสองความหมายด้วยกันคือ

1. การหมดไปของลักษณะที่ผู้ใช้แรงงานต้องทำงานเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น
2. การหมดไปของลักษณะที่ผู้ใช้แรงงานต้องทำงานเพื่อค่าจ้างที่ไม่น่าพอใจ

ซึ่งปัจจัยทั้งสองนี้จะหมดไปภายใต้ความสัมพันธ์ของการเป็นเจ้าของร่วมกันของคนงาน โดยที่คนงานเองเป็นผู้ดำเนินงานจัดการและตัดสินใจในการทำการผลิต แจกจ่าย แลกเปลี่ยนและบริโภค โดยไม่ต้องพึ่งนายทุนดังเช่นในระบบทุนนิยม ทำให้คนงานสามารถแสดงพลังความสามารถในแรงงานของตนได้อย่างเสรี มีจิตสำนึก

จะเห็นได้ว่า รูปแบบของระบบเศรษฐกิจที่จะช่วยให้ยุติความแปลกแยกได้เป็นอย่างดี ก็คือรูปแบบของทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาดนั่นเอง เพราะทฤษฎีดังกล่าวประกอบไปด้วยการยุติกรรมสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวในปัจจุบันการผลิต ทุกคนในสังคมก็จะมีสิทธิในทุนเท่า ๆ กัน ซึ่งยืนยันด้วยข้อเรียกร้องสองประการคือ หนึ่ง ทุกองค์กรทางเศรษฐกิจดำเนินการจัดการโดยแรงงานเอง โดยยืมทุนมาจากสังคม และสอง สังคมดำเนินโดยระบบตลาด เพื่อโอกาสที่หลากหลายในการพัฒนาตนเองของมนุษย์

และยังมีโอกาสหลากหลายในการเลือกงานที่ตนต้องการมากขึ้น

เมื่อปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมดเกิดจากโครงสร้างพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ การแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจเสียใหม่ซึ่งมาร์กซเชื่อว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจจากระบบทุนนิยมไปสู่ระบบสังคมนิยม และเมื่อระบบตลาดไม่ได้เป็นต้นตอของปัญหาทั้งหมดในระบบทุนนิยม ก็ไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะโยนการวิพากษ์วิจารณ์ และปฏิเสธระบบทุนนิยมตามทัศนะของมาร์กซไปสู่การปฏิเสธระบบตลาด

ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ที่ทัศนะทางเศรษฐกิจของมาร์กซจะบ่งถึงการรวมกันของระบบการเมือง ในรูปของสังคมนิยม และระบบเศรษฐกิจที่ใช้ระบบตลาดในการดำเนินงานทางเศรษฐกิจ โดยที่แบบวิถีการผลิตแบบสังคมนิยมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของตลาดอีกทีหนึ่ง ทำให้การดำเนินงานทางเศรษฐกิจในระบบนี้ ยังคงไว้ซึ่งรูปแบบแนวความคิดที่แน่นอนของระบบสังคมนิยมที่บ่งถึงจุดหมายสำคัญอย่างน้อยสี่ประการด้วยกัน คือ

1. ทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาดนี้ จะนำมาซึ่งความสำเร็จของการดำเนินงานโดยใช้ตลาดเป็นวิถีในการผลิตสินค้าและบริการ
2. ทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาด เป็นการจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจของรัฐ ในทางที่เอื้อให้เกิดความเป็นไปได้ของระบบการปกครองและการจัดการที่เป็นประชาธิปไตย
3. ทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาด ช่วยป้องกันสิทธิในอิสรภาพที่จะกำหนดตัวเอง (autonomy) ของคนงานทั้งในลักษณะของความเป็นปัจเจกชนและการเป็นสมาชิกขององค์กร
4. ทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาด ทำให้เกิดการแจกจ่ายที่เท่าเทียมกันที่มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ในเรื่องรายได้

การดำเนินงานเพื่อให้อัตราถึงเป้าหมายเหล่านี้ มีหัวใจของการดำเนินงานอยู่ที่ การใช้กลไกตลาดเพื่อเป็นการวิถีในการจัดเตรียมสินค้าและบริการที่ดีที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ ในราคาที่เหมาะสมที่สุดเท่าที่เป็นไปได้เช่นกัน ในขณะที่ปัจจัยการผลิตหรือทุนอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ของการเป็นกรรมสิทธิ์ของสังคมส่วนรวม ดังที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 ว่า การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตส่วนบุคคลนั้นไม่จำเป็นต่อการดำเนินงานในระบบตลาดแต่อย่างใด ดังนั้น แบบจำลองของทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาดนี้ จึงเริ่มที่การเป็นเจ้าของร่วมกันของสังคมในปัจจัยการผลิต โดยมีรัฐเป็นตัวแทนของการแจกจ่ายปัจจัยการผลิต หรือทุนเหล่านี้ แต่ละองค์กรในระบบเศรษฐกิจจะจัดตั้งโดยการร่วมมือกันของคนงาน โดยการยืมทุนจากตัวแทนการลงทุน (investment agency) หรือรัฐ ในอัตราดอกเบี้ยที่จำกัด และภายใต้ข้อจำกัดที่แน่นอน โดยสมาชิกทั้งหมดขององค์กรจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินงานทางเศรษฐกิจ และภายใต้ความสัมพันธ์ของการ

เป็นเจ้าของร่วมกันในปัจจัยการผลิตของแรงงานที่เป็นสมาชิกในองค์กรนั้น ๆ ทำให้สมาชิกทุกคนมีสิทธิโดยเท่าเทียมกันในการออกเสียง และตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน ควบคุม และจัดการเรื่องต่าง ๆ ในกระบวนการทางเศรษฐกิจอย่างเป็นประชาธิปไตย นอกจากนี้แต่ละองค์กรยังทำการผลิตสินค้าและบริการให้ตลาดเพื่อทำการแข่งขันกันอย่างเสรีระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในตลาดการค้า แรงจูงใจที่สำคัญของการดำเนินงานดังกล่าวอยู่ที่การทำกำไรสูงสุดให้แก่องค์กร และถึงแม้ว่าจะมีความเป็นไปได้ที่การทำกำไรสูงสุดดังกล่าว อาจจะนำไปสู่พฤติกรรมที่ด้านสังคมบางอย่าง เช่น ความเห็นแก่ตัว การละเมิดสิทธิในส่วนบุคคลของผู้อื่น การทุจริต ฯลฯ แต่นั่นก็ไม่ได้เป็นสมมติฐานที่บ่งว่า ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อกำไรดังกล่าว ผู้ดำเนินงานนั้น ๆ จะจำเป็นต้องมีพฤติกรรมด้านสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การแสวงหากำไรสูงสุดภายใต้ความสัมพันธ์ของการเป็นเจ้าของร่วมกันของสมาชิกในองค์กรทำให้บุคคลไม่สามารถยึดเอากำไรที่ได้ทั้งหมดไปเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเพียงผู้เดียว ทุกคนในองค์กรต่างก็มีสิทธิในส่วนบุคคลร่วมกัน ความสัมพันธ์ในลักษณะที่ด้านสังคมจึงสามารถหลีกเลี่ยงได้ภายใต้การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าว ส่วนเรื่องค่าจ้างแรงงานที่สมาชิกในองค์กรจะได้รับนั้นจะถูกกำหนดโดยอุปสงค์ และอุปทานในตลาด เช่นเดียวกับกับราคาของสินค้าต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม ระบบตลาดที่กล่าวมานี้จะไม่สามารถทำหน้าที่อันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปได้ หากขาดซึ่งปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นคือ การส่งเสริมจากรัฐ ที่ทำหน้าที่อันจำกัดในการเอื้อให้เกิดความเป็นได้ของความเป็นประชาธิปไตย การรักษาสีทธิในอิสรภาพที่จะกำหนดตัวเองของแรงงาน และการแจกจ่ายที่เท่าเทียมกัน อันเป็นเป้าหมายของสังคมนิยม ตลาด และรัฐ ในทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมจึงทำหน้าที่ร่วมกันโดยถ่วงดุลย์อำนาจและบทบาทซึ่งกันและกัน และเมื่อรัฐ เข้ามามีบทบาทในทฤษฎีเศรษฐกิจดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว รัฐควรมีบทบาทและหน้าที่อะไรในลักษณะของสังคมนิยม และรัฐ ต้องปฏิบัติอย่างไร ในขอบเขตแค่ไหนในการควบคุมตลาด เพื่อให้เกิดความแน่ใจว่า ผลลัพธ์ที่ตามมาจากการใช้ระบบตลาดจะสามารถเป็นที่ยอมรับได้ในทางจริยศาสตร์ โดยไม่ทำลายกลไกต่าง ๆ ที่จะทำให้ระบบตลาดทำงานได้อย่างประสบผล โดยทั่ว ๆ ไปแล้วหน้าที่หลัก ๆ ในทางเศรษฐกิจของรัฐประกอบไปด้วย

หน้าที่ในการปกป้อง คือ รัฐ ทำหน้าที่ดูแลปกป้องความปลอดภัยของ ผู้คน ทรัพย์สิน และผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินจากการลู่ล้าของคนภายนอกเพราะในการจัดสรรทรัพยากร โอกาส เสรีภาพ และอื่น ๆ ให้กับปัจเจกชนหรือกลุ่มคน เรามักเผชิญกับปัญหาความมีเสถียรภาพในการจัดสรรดังกล่าวที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการทุจริต ทำให้บางคนหรือบางกลุ่มสามารถที่จะลู่ล้าส่วนแบ่ง หรือล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นได้ ดังนั้น เราจึงต้องการตัวแทนที่จะมาทำหน้าที่ในการช่วยยับยั้ง

การล่องละเมิดดังกล่าว

หน้าที่ในการแจกจ่าย คือ รัฐ ทำหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรให้ได้แก่แก่ของการแจกจ่ายที่เป็นธรรม ซึ่ง โดยทั่วไปแล้วมีอยู่ด้วยกันสองลักษณะคือ การแจกจ่ายที่เป็นธรรมในระบบตลาด โดยรัฐจะทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการกับทุน วางแผนการลงทุน ตรวจสอบตลาด และใช้นโยบายภาษีที่เหมาะสม แต่การดำเนินการต่าง ๆ ในตลาด รัฐ ก็ยังคงปล่อยให้ทำหน้าที่ของกลไกตลาด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแจกจ่ายแรงงาน การกำหนดราคาสินค้า ฯลฯ รัฐไม่มีหน้าที่กำหนดหรือวางแผนแต่อย่างใด รัฐเพียงแค่อพยุดแล ตรวจสอบ และแทรกแซงตลาด เมื่อเกิดปัญหาหรือวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เท่านั้น ส่วนลักษณะการแจกจ่ายที่เป็นธรรมอีกอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับรัฐก็คือ การแจกจ่ายที่เป็นธรรมในสวัสดิการส่วนบุคคล ซึ่งรัฐถือเกณฑ์การแจกจ่ายที่เหมาะสม คือ การแจกจ่ายตามความจำเป็น เช่น การนำเงินภาษีส่วนหนึ่งมาช่วยเหลือคนที่ช่วยตัวเองไม่ได้ หรือพิการ เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากนี้ รัฐ ยังมีหน้าที่ในการจัดการทางเศรษฐกิจ ในแง่ของการออกกฎระเบียบที่เอื้อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ เช่น การควบคุมความต้องการโดยรวมเพื่อให้แรงงาน และทุน ถูกใช้อย่างเต็มที่ หรือวางแผนชี้้นำการลงทุนเพื่อให้ทุนถูกใช้ไปในการผลิตให้มากที่สุด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการยุติการถือกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลในปัจจุบันการผลิต เพื่อเอื้อให้เกิดประสิทธิภาพในการลงทุนและการแจกจ่ายอย่างเต็มที่

จะเห็นได้ว่าลักษณะความสัมพันธ์ของการเป็นเจ้าของในปัจจุบันการผลิตในทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาด เป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดช่องทางให้รัฐเข้ามามีบทบาทช่วยในการเสริมให้การดำเนินงานในระบบตลาดสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพในทางเศรษฐกิจ และถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณในเรื่องของการเอื้อให้เกิดการปกครอง และจัดการที่เป็นประชาธิปไตย ป้องกันสิทธิในอิสรภาพที่จะกำหนดตนเอง และการแจกจ่ายที่เป็นธรรม โดยที่รัฐไม่เข้าไปทำลายกลไกใด ๆ ของการทำงานของระบบตลาดเลยแม้แต่น้อย รัฐจะอาศัยช่องทางในการเป็นตัวแทนการให้ยืมทุนเข้ามาดูแลแทรกแซงตลาดในบางเรื่องที่มีผลต่อการทำให้เกิดวิกฤตการณ์อันส่งผลโดยรวมต่อสังคมเท่านั้น

ดังนั้น ลักษณะของสังคมนิยมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐ ที่ปรากฏชัดในทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ใช้ระบบตลาด ในที่นี้ คือ

1. รัฐ มีอำนาจในการเข้าแทรกแซงในระบบเศรษฐกิจเพื่อชี้แนะแบบแผน และระดับของการลงทุน ไม่ใช่ด้วยการออกคำสั่ง หรือวางแผนจากส่วนกลาง แต่ภายใต้ความสัมพันธ์ของการเป็นเจ้าของร่วมกันในปัจจุบันการผลิตโดยมีรัฐเป็นตัวแทนการแจกจ่าย องค์การต่าง ๆ ที่ต้องการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ จะต้องยืมทุนจากรัฐ ทำให้รัฐมีอำนาจในการใช้อัตราดอกเบี้ยและเงื่อนโซ่ที่จำกัดเป็น

เครื่องมือในการชักนำการลงทุนได้อย่างเต็มที่ เช่น เมื่อรัฐสังเกตเห็นวิกฤตการณ์บางอย่างที่อาจเกิดขึ้นกับการผลิตสินค้า. รัฐก็จะทำการขึ้นอัตราดอกเบี้ยของทุน หรือปัจจัยการผลิตที่รัฐให้อำนาจที่ทำการผลิตสินค้า. ยืมไป หรือในทางตรงกันข้าม รัฐ ก็อาจลดอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิกฤตการณ์ดังกล่าวว่าดำเนินไปในลักษณะใด รัฐจะทำหน้าที่ช่วยเข้าแทรกแซงตลาด เพื่อปรับให้ภาวะดุลยภาพที่เหมาะสมเกิดขึ้นในสังคม

2. รัฐ เข้ามามีบทบาทในการแจกจ่าย รวมไปถึงการจำกัด และยับยั้ง ไม่ให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยการจำกัดรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันในแง่ที่ว่า รัฐจะดูแลเรื่อง เกณฑ์ของรายได้ที่แตกต่างกันระหว่างคนที่ได้มากกับคนที่ได้น้อยจะต้องไม่ห่างกันมาก จนนำไปสู่การแบ่งชนชั้น ส่วนหนึ่งที่รัฐทำได้ในที่นี้คือ ยุติการมีกรรมสิทธิ์ในทุนส่วนบุคคล เป็นต้น ส่วนการยับยั้ง ไม่ให้เกิดรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันก็เช่นกัน เมื่อรัฐยุติการมีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตส่วนตัว รายได้ทั้งหมดที่ผู้ดำเนินงานทางเศรษฐกิจทำได้ ก็จะถูกยับยั้ง ไม่ให้เปลี่ยนรูปไปเป็นการได้เปรียบในทางที่ซูดรีด ดังนั้น แม้ว่าการดำเนินงานทางเศรษฐกิจดังกล่าว จะมีแรงจูงใจอยู่ที่การทำกำไรสูงสุด แต่นั่นก็เป็นกำไรที่เกิดแก่สังคมส่วนรวม กำไรที่ได้ไม่สามารถตกไปอยู่ในมือของคนส่วนน้อย แต่กำไรจะถูกแบ่งเท่า ๆ กัน โดยส่วนหนึ่งจะคืนให้รัฐ ภายใต้เงื่อนไข และอัตราดอกเบี้ยที่จำกัด เพื่อการลงทุน และการแจกจ่ายต่อไป ส่วนที่เหลือจะถูกแจกจ่ายในรูปแบบของค่าจ้างของการดำเนินงานตามที่สมาชิกแต่ละคนทำเพื่อเป็นแรงจูงใจในการดำเนินงานทางเศรษฐกิจ โดยที่กำไรเป็นเพียงหนึ่งในหลาย ๆ พลัง ที่ผลักดันการผลิตของสังคม กำไรไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางในตัวของมันเอง หากแต่เป็นบรรทัดฐานของสมรรถภาพขององค์กรที่ประกอบการ ดังนั้น การทำกำไรสูงสุดภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสม จึงสามารถนำเราไปสู่การจัดสรรที่ส่งผลดีต่อสังคมส่วนรวมได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการมีส่วนร่วมร่วมกันของสังคมโดยรวม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย